

DE ROTTERDAMSCH E WIJNKOOPERS

VERVOLG EN SLOT¹⁾

DOOR MR. W. G. D. MURRAY

TWEE categorieën personen vormden onmisbare schakels in de keten van het wijnkoopersbedrijf, t.w. de wijnroeiërs en de wijnverlaters of wijnkuipers.

De wijnroeiërs waren van ouds door de Stadsregeering aangestelde en beëdigde lieden, belast met het meten van den inhoud der wijnvaten.

Reeds in de vroedschapsresoluties van 1546 en volgende jaren is sprake van menschen, wier taak bestond in het ten verzoeken van den „excijnsaer” viermaal per jaar peilen en aanbrengen van de ingeslagen wijnen. Men spreekt dan nog van „wijnverlaters”, benaming voor hen, wier besogne zich in den loop der tijden over een ander onderdeel van het wijnkoopersbedrijf zou uitstrekken, die in tegenstelling tot de wijnroeiërs een vrij bedrijf uitoefenden en in een gildeverband waren opgenomen.

Eerst in een resolutie van 7 Mei 1615 is sprake van „wijnroeiërs”. Toen werd bepaald, dat men in de Ordonnantie van den wijnaccijns zou opnemen de bepaling, dat van stadswege „eenige geswoeren wijnroeyers sullen werden gestelt om alle groote ende kleijne vaeten behoorlijk te roeyen”.

Gewoonlijk werden voor dit vak menschen gekozen, die reeds hun sporen in de practijk des levens hadden verworven, als landmeter b.v., wier karakter absoluut smetteloos was en die begiftigd waren met een zekere dosis wiskunstige kennis.

Het meten der vaten geschiedde op tweeërlei wijze. In het eene geval bediende men zich van een z.g. kwadraatroede; het te meten vat werd dan beschouwd als een cylinder met een gemiddelde doorsnede, welks inhoud was grondvlak maal hoogte. Aan de hand van den reeds bekenden inhoud van een vat mat men diameter en hoogte en bepaalde dan langs empirischen weg, met hoeveel mingelen (liters) een eenheid op den stok voorkwam. Bij de tweede methode bediende men zich van de z.g. kubiekwortelroede, welke men scheef door het spongat van het te meten vat stak. Ook hier

¹⁾ Zie blz. 41 Rotterdamsch Jaarboekje 1941.

ging men uit van een vat met bekenden inhoud en bracht deze empirisch gevonden maat op een bepaalde wijze over op grootere en kleinere maten¹⁾.

De manier waarop men zich van den peilstok bediende kon tot verschillende uitkomsten leiden met als noodzakelijk gevolg verschil van meening. Zoo lezen we b.v. in een notarieele attestatie d.d. 23 October 1643²⁾, hoe Johan van Heel, pachter van den wijnimpost te Rotterdam, met eenige collega's alsmede „den peijlder deser stede”, genaamd David Davidsen, ten huize van den wijnkooper Pieter Pietersz. de Voor was gekomen om een okshoofd Franschen wijn, „leggende in de kelder onder de bedstede”, te peilen. Maar het vat lag wat moeilijk, zoodat de wijnroeier niet „bequamelijk int bomgat konde peijlen”, weshalve hij besloot zulks via het „tappoengat staende voor int voorschreven oxhoofd”, te doen. Toen dat gebeurd was, staken de notarieele getuigen – blijkbaar eveneens lieden van het vak – een stok in het „tappoengat” en teekenden op dien stok „met een kerfken” de hoogte af, tot welke de wijn reikte. Eenige dagen later kwam de pachter van den impost ten tweede male poolshoogte nemen, thans vergezeld van den zoon van den stadspeiler, welke jongeman de peiling verrichtte via het bomgat, „sijnde in de buijk vant oxhoofd”, om bij die manipulatie toevallig tot precies hetzelfde resultaat te komen als eenige dagen geleden zijn vader langs anderen weg. Dat vonden de heeren van den impost wat verdacht, weshalve ze besloten den peilstok nogmaals in het „tappoengat” te steken. Toen kwamen ze tot de ontdekking, dat zich ongeveer een halve duim minder wijn in het okshoofd bevond dan bij de eerste peiling was gebleken.

Onnoodig dus óók te zeggen, dat de verschillende wijzen waarop men zich van het meet-apparaat kon bedienen aanleiding moest geven tot menigvuldige knoeierijen.

Dit leidde in den jare 1663 tot een „Keure ende Ordon-

1) Zie Nieuwe Rotterdamsche Courant d.d. 21 April 1940: Dr. A. Schierbeek over het „Landmeten en wijnroeien in Leeuwenhoeks tijd”. (Lezing voor het Genootschap voor Geschiedenis der Geneeskunde, Wiskunde en Natuurwetenschappen.)

2) N. Pr. Balthasar Basius 435/174.

nantie opt stuck van 't Wijnroeijen binnen dese Stadt met hetgunt daervan dependeert". Men was n.l. tot de ontdekking gekomen, dat de wijnroeiers de roeiing of meting van de vaten „soo exact niet en doen als wel behoort", met het gevolg dat men bij hermeting met de z.g. watermaat tot vaak geheel andere resultaten kwam; waarvan natuurlijk een dankbaar gebruik gemaakt werd door minder scrupuleuze leden van het wijnkoopersgilde, die zich niet ontzagen, geruimen tijd nadat zij den wijn hadden gekocht op de roeiing, door de verkoopers bewerkstelligd, de ondermaat van eenige vaten, bij hermeting met de waterijk vastgesteld, in te houden en te korten; terwijl ze anderzijds de overmaat van vaten, welke na genoemde hermeting bevonden werden meer te bevatten dan oorspronkelijk gebleken was, listig verzwegen.

Al dergelijke misbruiken strekten niet alleen tot „merckelijke praejudicie (schade) van de goede luyden, die aen d'een ofte d'andere zijde daermede in hare maet werden verkort, maer oock tot groote confusie in de commercie", te meer daar dergelijke afwijkingen gewoonlijk eerst nadat de verkoopers hun rekening hadden afgesloten, aan den dag kwamen.

De Ordonnantie van 1 December 1663 had dus tot doel, dergelijken misbruiken op efficiente wijze den kop in te drukken.

Bepaald werd, dat van nu af aan de roeiers binnen deze stad gezamenlijk op een Beurs zouden roeien in dier voege, dat de dagelijksche opbrengst van de besognes hoofd voor hoofd bij gelijke porties zou worden verdeeld. De wijnroeiers moesten zich alle werkdagen, 's morgens van 8 tot 9 en 's middags van 12.30 tot 1 uur, bevinden ter plaatse, door Heeren Burgemeesteren aan te wijzen; bij absentie telkens te verbeuren zes stuivers plus het aandeel in de profijten van het roeien. Om het te verrichten werk, dat behalve de officiele peiling ook omvatte het lossen van wijnschepen en het werken in wijnpakhuizen, moest worden „geworpen", d.w.z. geloot met dobbelsteenen. Voor alle duidelijkheid moest ter plaatse een „notitie" worden opgehangen om te kunnen constateeren, welke schepen of goederen dagelijks

moesten worden geroeid en door wie van de roeiers. Ieder die goederen te roeien had, moest dat tijdig aangeven. Ten teeken dat de roeiing naar behooren was geschied, moest de peiler z'n merk of naam op het vat „ritsen” op straffe van een boete. Bleek de karwei niet goed uitgevoerd te zijn, dan moesten de gezamenlijke roeiers haar ten koste van hem, die bevonden zou worden ongelijk te hebben, opknappen. Dit was dus een nieuwe schakel in de procedure, waardoor zelfs de mogelijkheid van ontduiking vrijwel geheel moest worden uitgeschakeld. Eerst na deze collectieve hermeting mocht men zich beroepen op de watermaat; een verschil van meer dan „een viertel” met deze maat kwam in aanmerking om voor „qualijck geroeijt ghehouden te werden”. De koper, die hermeting wilde laten doen, was verplicht den verkooper 24 uur van tevoren op de hoogte te stellen, ten-einde tijdig daarbij present te kunnen zijn. Geen hermeting werd toegestaan, ingeval de wijn mocht zijn verkuipt of de nummers of merken op de vaten mochten zijn veranderd of uitgeschrapt. De „gesworen brander” mocht geen hermeting met de watermaat verrichten voor en aler hij den verzoeker den naam van koper en verkooper had afgevraagd, terwijl hij tevens verplicht was den aanvrager een biljet te overhandigen, houdende notitie en bevinding van de eventueel geconstateerde over- of ondermaat. Honorarium: van een okshoofd of „stuk”, houdende 40 viertels en meer zes stuivers en minder dan 40 viertels vier stuivers.

Bleek de koper meer vaten in een partij ontvangen te hebben tezamen met die, welke hij wilde doen hermeten, dan moest de hermeting zich ook uitstrekken over dat meerdere. De ordonnantie eindigt met de bepaling, dat de koper, indien woonachtig te Rotterdam eventueele hermeting binnen acht dagen, ingeval buiten de stad binnen een maand na ontvangst der wijnen moest aanvragen, op straffe van verval van dit recht.

De Wijnordonnantie van 1665, regelende de wijze waarop te Rotterdam geïnd en ontvangen zou worden de accijns op de wijnen, bepaalde als van ouds, dat de Magistraat dezer stad een of meer gezworen roeiers zou aanstellen, teneinde aan de hand van hun werkzaamheden bedoelden accijns te

kunnen vaststellen. Niemand mocht „Rinsche wijnen” inslaan of van de hand doen alvorens deze op de gebruikelijke wijze te hebben doen roeien door den gezworen wijnroeier. Voor Fransche wijnen gold daartoe een maximum van een aam.

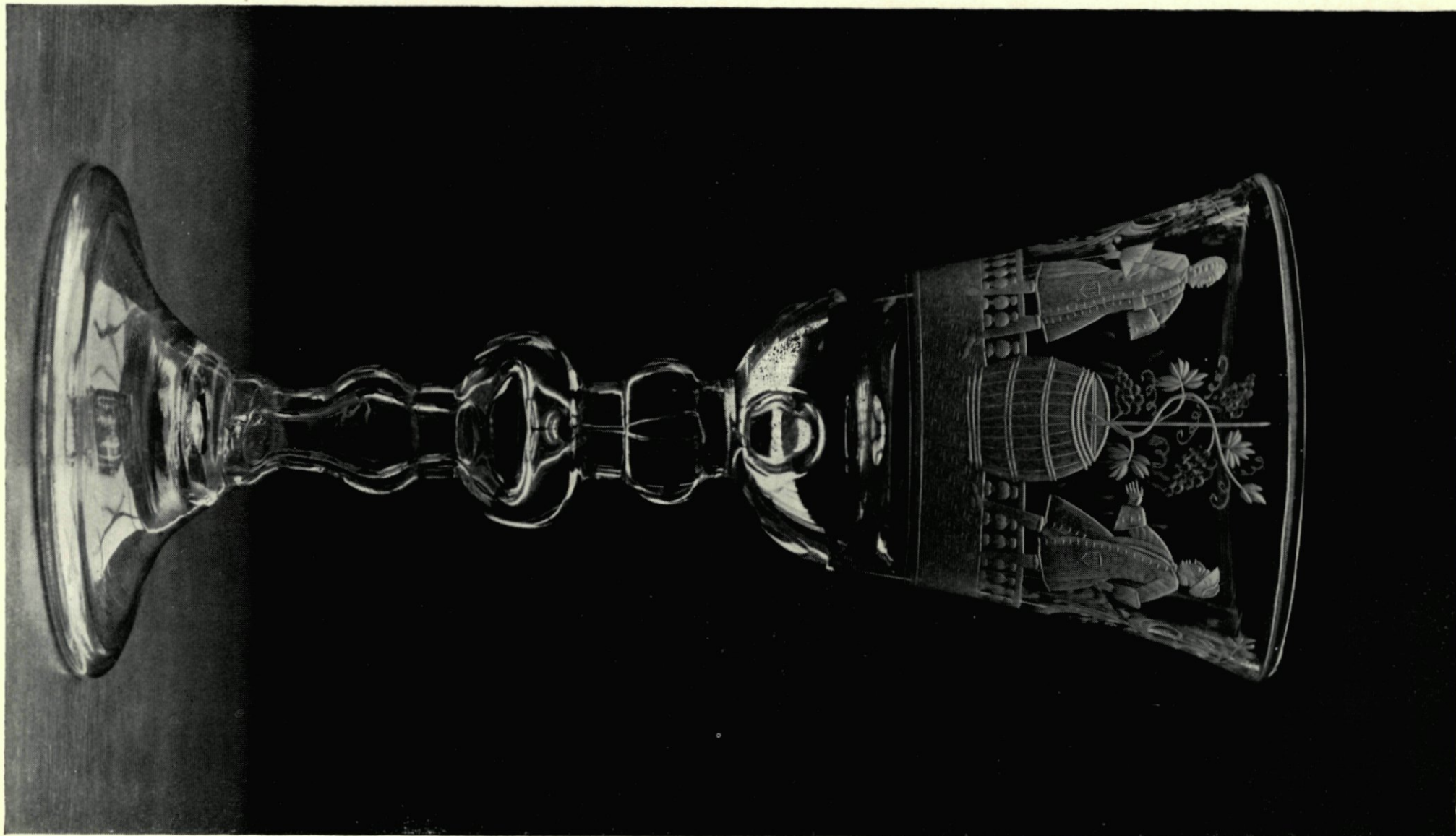
Hun positie in dienst van het Stadsbestuur bracht voor de wijnroeiërs mee, dat gelijktijdige uitoefening van een vrij beroep als dat van wijnkooper ten eenenmale was uitgesloten. Aldus dan ook een desbetreffend verbod in het eerste artikel der Ordonnantie van 13 October 1719 op het roeien van wijn, brandewijn, azijn, olie en alle andere roeibare waren, waarin tevens werd bepaald, dat zij in 't algemeen geen deel mochten hebben in de koopmanschap of nering van den wijn, noch in de pacht van den Gemeenlandsimpost of van den stedelijken accijns, terwijl ze ook van de makelaardij waren uitgesloten. De practijk stoorde zich in het algemeen weinig aan dit verbod; want combinaties met verboden beroepen treffen we in de bronnen vrij vaak aan.

Plaats van bijeenkomst der wijnroeiërs was blijkens deze Ordonnantie het z.g. roeiershuisje, waar zij elken werkdag van 8-9 en van 1-2 present moesten zijn.

Als hoofdtaak werd voorgeschreven het visiteeren van het fust en beoordeelen of de hoedanigheid in overeenstemming was met de aanprijzing, voor welke taak per vat een stuiver loon werd genoten. Alvorens gebruik te maken van den peilstok moesten de wijnroeiërs het vaatwerk „van alle zijden besien, agt gevende op het maeksel, en in het uytrekken van den inhoud van dien sig ook daernae reguleren”. Als gebruikelijk moesten ze hun naam of merk op het geroeide „ritsen” op straffe telkens van 3 gulden boete ten bate van het Wijnkoopersgilde.

Als vast loon voor het roeien van wijnvaten gold per voeder 10, per toelast 6, per ponçoen 4 stuivers en andere vaten naar evenredigheid. Mochten de eigenaars van vaten zulks verlangen, dan waren de roeiers voor dit loon gehouden te herroeien.

Verschillen van meening, geaccentueerd door feitelijkheden, moesten zooveel mogelijk worden voorkomen door het verzoek aan het adres van heeren wijnroeiërs, om koop-

25. Glazen bokaal van het Wijnkoopersgilde, midden 18de eeuw, in het Museum van Oudheden. Aan de achterzijde het opschrift
HET WELVAREN VAN DE WIJNKOOPERIJ.

26 en 27. Verguld zilveren
gilde, in het Museum van C
met het wapen van Rotter
familiewapens van superint
lieden van het Wijnkoopersg
staat: „t Wijnkoopers Gilde
In de cartouche: „Desen Bee
op sijne aankomst als Super
nisse aan het bovengemelo
eerd”.

ker van het Wijnkoopers-
dheden. Rechts een détail
m, geflankeerd door de
dent, secretaris en hoofd-
de. Boven het stadswapen
n” en daaronder: „1733”.
r is door Willem Schepers
tendent tot een gedaghte-
Wijnkoopers Gilde ver-

28. Gevelsteen van het Wijnkoopersgildehuis, 1728, vervaardigd door den beeldhouwer Jacob Jansen. Museum van Oudheden.

lieden en anderen, door wie ze te werk waren gesteld, niet ruw te bejegenen, gelijk ook laatstgenoemden op het hart werd gedrukt de roeiers niet te „schelden of qualijck te handelen”, op straffe van een door Superintendent en Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde over en weer op te leggen boete van 25 gulden ten bate van dat gilde, onverminderd arbitrale correctie en verdere straf – b.v. schorsing voor 6 weken – „na exigentie van zaken”.

De oude voorschriften met betrekking tot hermeting, zoowel door andere roeiers als den waterijker, passeeren ook in deze ordonnantie de revue.

De eindbeslissing van geschillen tusschen kooplieden en roeiers berustte bij de Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde.

Ampliaties dezer ordonnantie van 1741 en 1772 bevatten voorschriften resp. inzake het roeien van jenever en gedistilleerde wateren en den waterijk.

Van geheel anderen aard was de taak der wijnverlaters of wijnkuipers. Oorspronkelijk afzonderlijke ambachten, het eerste zuiver omvattend de behandeling der wijnen, het tweede uitsluitend alles verband houdend met de fustage, zijn de grenzen tusschen beide beroepen al vrij spoedig verdwenen.

Reeds in de twintiger jaren der 17de eeuw moet te dezer stede een wijnkuipersgilde hebben bestaan, welks leden zich geneerden met het in ontvangst nemen, afsteken, bereiden, verkuipen, enz. van wijnen¹⁾.

Een duidelijke definitie van hun werkzaamheden geeft het eerste artikel der oudst bekende Ordonnantie van het Wijnverlatersgilde, gecombineerd met dat van de kuipers, d.d. 13 October 1719. Zij omvatten het ontvangen, afleveren, verkuipen, opvullen, afsteken, versnijden en bereiden van alle soorten wijnen, brandewijnen en wijnazijn, alsmede het overschepen, lossen en aanvullen van uit zee gekomen vaten wijn, bestemd voor andere plaatsen. De combinatie met het kuipersgilde breidde hun taak uit met het „regeeren van den wijn”, het binden en barreeren der wijnvaten, alsmede het z.g. kimmen zetten. Binden is het plaatsen van de hoepels,

1) N. Pr. Johan van Weel (486/69).

barreeren het aanbrengen van de dwarsplank onder den bodem van het vat, terwijl het zetten van kimmten bestaat in het repareren van het bovenste deel van de duigen, indien dit door ruwe behandeling of anderszins mocht zijn afgebroken.

Niet alleen waren de grenzen tusschen deze beide ambachten in den loop der tijden vervaagd, doch ook werd het verbod, vervat in de Ordonnantie op het heffen van den Gemeenen Impost op de wijnen in Holland en Westvriesland tusschen de jaren 1607 en 1630, dat geen wijnverlater mocht handel drijven in wijnen, vrij spoedig illusoir. Onderscheid tusschen wijnverlaters en wijnkoopers valt reeds in de oudste stadsbronnen moeilijk te maken.

Op 31 Mei 1633 b.v. verklaren Lambrecht Willemsz.¹⁾ van Luyck en Revixit van Naerssen, beiden wijnkoopers en wijnverlaters alhier, dat ze resp. 18 en 16 jaar, het beroep van wijnverlater hebben uitgeoefend, maar dat ze nooit, hetzij in handen van Heeren Burgemeesteren of iemand anders, den eed hebben afgelegd, „van dat zij de neringe van wijncoopen ofte vercoopen neffens het wijnverlaten niet en souden vermogen te doen”²⁾. In de practijk werd deze combinatie dus heel gewoon gevonden, wat ook wel blijkt uit het feit, dat de tot het wijnverlatersvak behorende instrumenten vaak deel uitmaken van wijnkoopersinventarissen.

Behalve het voorschrift, dat niemand anders het wijnverlaterswerk mocht doen dan een vrije meester op straffe van boeten, te betalen zoowel door den onbevoegde als door hem, die van zijn diensten gebruik had gemaakt, bevat de ordonnantie van 1719 een bepaling, krachtens welke ook een koopman of factor, mits zijnde een vrije meester, de wijnen mocht in ontvangst nemen, afsteken, versnijden, „regeeren”, alsmede „bereijdsel setten en prepareren” en in het algemeen alle wijnverlaterswerk doen of door zijn knecht laten verrichten.

Teeken hunner waardigheid was het stopmes, dat niemand anders dan zij of hun knechts gerechtigd waren te dragen en dat ook wel eens voor minder waardige doeleinden werd gehanteerd.

1) Zijn familienaam was 'Naveu.

2) N. Pr. A. Hofland (256/145).

De wijnen, onder een meester-wijnverlater berustend, mochten tegen diens wil niet door een collega worden gelost op de Stadskraan of uit de kelders, op een boete van 25 gulden.

Hun vrij beroep bracht van zelfsprekend mee het bestaan van een gildeverband.

Alles wat deze ordonnantie dienaangaande zegt is, dat niemand in het gilde werd toegelaten, of hij moest burger zijn.

Met betrekking tot de leerjaren, de af te leggen proef, het „inkomstgeld”, de maandelijksche contributie, alsmede de bepalingen aangaande Overman en Hoofdlieden en hun functie wordt verwezen naar de Ordonnantie op het Kuipersgilde.

De leden van het Kuipersgilde waren hunnerzijds gehouden zich te „reguleren” o.a. naar de Ordonnantie op het Wijnverlatorsgilde.

Overigens stelt deze ordonnantie in een achttal artikelen vast het honorarium dat voor de met name genoemde wijnverlatorswerkzaamheden mocht worden berekend.

Punctueel werd ervoor gewaakt, dat het gestelde loon promptelijk werd betaald, in zooverre geen wijnverlater een koopman mocht bedienen, van wien bekend was, dat hij een collega het hem toekomende nog niet had voldaan.

Den 31sten Januari 1767 werd in de vergadering van de Heeren van de Wet een request gepresenteerd door de Hoofdlieden en den Superintendent van het Wijnkoopersgilde, verzoekende ampliatio van de Ordonnantie van het Kuipers- en Wijnkoopersgilde, waarmede natuurlijk is bedoeld bovengenoemde ordonnantie op de wijnverlators van 1719.

Om redenen, in het request – dat we noode in de archiefbronnen missen – breedvoerig uiteengezet, verzochten ze in de eerste plaats hun, die een tapnering binnen deze stad gingen openen, ofschoon ze voordien het beroep van vrijmeester-wijnverlater hadden uitgeoefend, te verbieden dit beroep naast hun tapnering uit te oefenen of door anderen op hun naam te doen uitoefenen. Ten tweede verlangden ze opneming van een bepaling, krachtens welke iedere wijnkooper of factor verplicht zou worden, bij gebruikmaking van de diensten van een wijnverlater in de biljetten van ont-

vangst en aflevering van wijnen, brandewijn en wijnazijn diens naam te noemen, alles op verbeurte van een boete van 50 gulden.

De hieruit voortvloeiende ampliatie van 28 Maart 1767 bepaalde, „dat niemand, wie hij zij, de tapneering exercerende, het regt van vrijmeester-wijnverlater (waardoor verstaan werd een effective wijnkooper, die tegelijk zijn proef als kuyper heeft gedaen) zal behouden, gedurende dat deselve tapper is”; aan een ieder werd dan ook verboden, een tapper als vrijmeester-wijnverlater te gebruiken, op een boete van honderd gulden ten bate van het gilde. „Dog zal egter een tapper, die bevorens vrijmeester-wijnverlater is geweest, voor zijn persoon, en niet om andere te bedienen, behouden zijn regt in het Kuypersgilde en zal aan denzelven ook ten allen tijden vrijstaan om zijn regt als vrijmeester-wijnverlater wederom te exerceeren, wanneer hij de tapneering zal komen te verlaten”. Op het tweede gedeelte van het verzoek werd blijkbaar niet ingegaan, daar de ampliatie dienomtrent niets bevat.

Tot nu toe werd onze aandacht vrijwel uitsluitend in beslag genomen door de Fransche wijnen, met name die afkomstig uit de streken van Bordeaux en Nantes.

Doch ook Spanje, Portugal, de Canarische eilanden, Griekenland – een enkele maal ook Italië – waren trouwe leveranciers, hetzij direct of indirect.

Van de Spaansche wijnen waren de meest gangbare: de Malagasche secken, de Sireesche secken, de Pietersemeijns- of Piersemeijnswijnen, ook wel „bastert” geheeten, een zoete wijn, genoemd naar Pieter Symonsz., een Hollander, die het eerst een Rijnschen wijnstok plantte bij Guadalcazar. Als exporthavens van Spaansche wijnen worden genoemd: San Lucar de Barrameda (reeds in 1597¹), Cadix, Malaga, Motril, Alicante; uit deze laatste haven werden de z.g. Straatsche of Alicantsche wijnen ingevoerd. In den loop der 18de eeuw werd veel Spaansche wijn met Spaansche schepen te Rotterdam aangevoerd.

Van de Portugeesche wijnen worden het meest genoemd

1) N. Pr. Symons 6/11.

de Viane-wijnen, aldus genoemd naar de exporthaven Viana do Castello, waarheen reeds in de 16de eeuw Rotterdammers voeren ¹⁾). Andere exporthavens waren: Port à Port, Figueira da Foz, Lissabon, Redondela in Galicië.

Van de Canarische eilanden kwamen de onder de algemeene benaming geciteerde Canarische wijnen of secken. Exporthaven: Porto d'Oratara op het eiland Teneriffe. Indirect werd veel uit Engeland geïmporteerd.

De Zuidelijke wijnen waren om hun zoeten smaak in deze landen zeer gezocht, niet alleen voor directe consumptie, doch ook om gebezigd te worden bij het versnijdingsproces.

Van groote beteekenis was van ouds de invoer van Rijn- en Moezelwijnen. De minder gunstige klimatologische omstandigheden waaronder vooral eerstgenoemde werden geproduceerd, waren evenwel oorzaak, dat ze den aangename smaak der Zuidelijke wijnen moesten ontberen. De „Rinsche” wijnen genoten dan ook niet die populariteit, welke deze laatsten in breede kringen zoo gezocht maakten. Vandaar, dat een groot gedeelte voor export – voornamelijk naar Engeland, een enkele maal naar Spanje – werd bestemd, terwijl de consumptie in deze landen zich beperkte tot bepaalde kringen en voor bijzondere gelegenheden, als plechtige ontvangsten.

Het getal handelaars in Rijn- en Moezelwijnen hier ter stede was dan ook, vergeleken bij dat der negocianten op de Zuidelijke landen, verre in de minderheid.

De benamingen, waaronder de „Rinsche” wijnen in de archiefbronnen voorkomen, klinken in onze ooren vrij vreemd. Zoo lezen we halverwege de 17de eeuw van „oude Rinsche vaerne wijnen”; in de 18de eeuw is dikwijls sprake van „rinsen bleyckert”. Dat neemt niet weg, dat we reeds vrij vroeg bekende plaatsen van herkomst ontmoeten. In de zestiger jaren der 17de eeuw waren Rüdesheim, Aszmannshausen, Sankt Veit, Coblenz en anderen reeds bekende oorden van wijnproductie ²⁾).

Een interessant kijkje op de soorten Rijn- en Moezelwijnen, welke van tijd tot tijd door bemiddeling van makelaars in

1) N. Pr. Symons 7/143.

2) N. Pr. Nicolaes van Cleeff (990/102); N. Pr. Gerard Manrique (1028/203).

wijnen in het openbaar werden geveild, gunnen ons de vrij talrijke advertenties in de Rotterdamse Courant. Zoo blijkt uit een annonce d.d. 15 October 1750, hoe een zestal van deze heeren op den 21en October van dat jaar, 's namiddags ten 6 uren in 't logement „'t Zwijnshoofd" aan de Grootte Markt publiek zullen verkoopen „een extra keurlijke puyks puyke partij Moesel- en Rhijnse wijnen, bestaende in 17 voers eerste soort Moeselwijnen, Zeltinger, Grinhaus (Grünhauser), Gracher, Cus en Dousemonder van 't gewas 1743 en 1746, alsmede 4 voers en 4 toelasten keurlijke Rinkhouwer (Rheingauer) Rhijnse wijn van 't gewas 1744 en 1748, dewelke pas hier te lande gearriveert zijn, noyt geproeft noch geveijld; noch (nog) 12 voers en 3 toelasten Wilkerder Rhijnse wijnen en 2 voers en 2 toelasten Hogmer (Hochheimer) Roode Bleeker”.

Goedkoop waren deze wijnen gewoonlijk niet, hetgeen niet te verwonderen is, gezien de ontelbare rechten, welke in Rijnland door allerlei staatjes en potentatjes werden geheven. Weliswaar werden de gewone licenten, tollèn en het z.g. paspoortgeld door de schippers voor hun rekening genomen, doch dit werd vanzelfsprekend steeds weer in de vrachtprijs verdisconteerd¹⁾.

Behalve per schip geschiedde het vervoer per wagen; de voerman reed voor rekening van den koopman van plaats tot plaats (z.g. wilde rit). Stapelplaatsen van Duitsche wijnen waren voor de Elzasser wijnen Straatsburg, voor de Moezelwijnen Trier en voor de Rijnwijnen Keulen.

De voorname positie der wijnkoopers in het stedelijk bedrijfsleven leidde reeds vroeg tot saamhoorigheid.

De oudste gegevens over een weliswaar nog niet zuiver commercieel gildeverband met betrekking tot den wijnhandel dateeren uit de Middeleeuwen.

In den aanvang dezer bijdrage werd gewag gemaakt van een wijnsoort, genaamd Romenye, afkomstig uit Thracië, later ook geïmporteerd uit Morea, Zuid-Italië en Spanje. De lieden nu, die zich geneerden met het verhandelen van dezen wijn, waren reeds vroeg vereenigd in het z.g. Romei-

1) N. Pr. Dirck Block (737/229).

nengilde. Te Amsterdam hadden de Romeinen een altaar in de Nieuwe Kerk. Bij optochten ter gelegenheid van plechtige gebeurtenissen als b.v. het bezoek van Keizer Maximiliaan van Oostenrijk aan genoemde stad anno 1486, namen ook zij daaraan deel.

Veel is daar overigens van dit gilde niet bekend. Wel blijkt, dat de financiën op den duur niet toereikend waren om de aan het onderhoud van het gilde-altaar verbonden kosten te bestrijden, zoodat men zich genoopt zag, ook de tappers en tapsters erin op te nemen¹⁾.

Ook in onze stad moet een dergelijk gildeverband bestaan hebben, doch de gegevens dienomtrent zijn nog schaarscher dan die van het Amsterdamsche.

In de transportboeken der jaren 1567, 1588 en 1589 wordt heel terloops gesproken van een losrente „toecoemende de Hoefdmans van de Romeijnen”, „de Romeijnengilde” of „Tromeijnsche gilde”. In later tijd, waarschijnlijk toen het grootendeels tappers en tapsters onder zijn leden telde, zijn er meerdere herbergen van dien naam hier ter stede geweest; zoo de Stadsherberg „de Romeijn” aan de Schie, het huis „de Romeijn” aan den Steiger. De verkeerd begrepen benaming leidde vaak tot het bezigen van imposante uithangteekens, voorstellende een Romeinsch veldheer in groot tenue²⁾.

Waarschijnlijk reeds vóór het eind der 16de eeuw is het Romeinengilde hier van het tooneel verdwenen. De groote moeilijkheid is nu, vast te stellen, wanneer de oorsprong van een wijnkoopersgilde in de commercieele beteekenis des woords hier ter stede moet worden gezocht. Vraag moet daarbij blijven, of het genoemde Romeinengilde inderdaad is opgeheven om plaats te maken voor iets nieuws of dat er nog een overgangstoestand is geweest. Dat dit laatste het geval geweest kan zijn, zou kunnen worden afgeleid uit het feit, dat ongeveer tot en met het jaar 1623 steeds gesproken wordt van „de gemeene wijncoopers”; deze uitdrukking zou dan wijzen op het bestaan hebben van een soort broederschap

1) Jaarboek der Vereeniging van Ned. Wijnhandelaars 1917, blz. 152.

2) De familienamen Rommenie en Romein vinden waarschijnlijk hier hun oorsprong. Zie voor het uithangteeken: van Lennep & J. ter Gouw, „de Uithangteekens” dl. I - 114 (nieuwe editie).

van wijnkoopers. Doch een gedrukte archiefbron, vermoedelijk uit het begin der 18de eeuw, zich aandienende onder den wijschen titel van „Particuliere Memorie op de geconcipeerde Generale Ordonnantie, houdende Aenwijzinge van de vorige Ordonnantien en dispositien”, noemt als eerste ordonnantie die van den 26sten October 1612. En daar de aanwezigheid van een ordonnantie toch vrijwel onomstootelijk het bestaan van een gilde veronderstelt, zullen we, afgaande op deze archiefbron het jaar 1612 als uitgangspunt met betrekking tot het Rotterdamsche wijnkoopersgilde moeten aannemen.

Over den inhoud van genoemde ordonnantie is niets bekend, ook niet omtrent dien van een in dezelfde bron genoemde van den 29sten Juni 1624.

Van positieve gegevens omtrent een wijnkoopersgilde in de twintiger jaren der 17de eeuw blijkt eerst in het jaar 1634.

Toen diende Pieter Symonsz., oud schipper, een verzoek in bij Heeren Burgemeesteren om met het oog op zijn blindheid en „impotentheijt” ontslagen te mogen worden van de hem sedert 2 Januari 1625 opgedragen besogne van het toezicht houden op „de billjetten nopende twech haelen ofte thuysbrengen van de wijnen, die mette craen ofte andersins binnen deser stede ute schepen opgeset werden”, alsmede het beboeten van onwillige sleepers en het controleeren van de wakers van de wijnen, alles „met kennisse van de hooftmannen van de wijnneringe” en conform de voorschriften der „ordonnantie van de wijnneringe”. Negen jaren had hij deze functies „tot contentement van het wijncoopers gilde” bekleed en nu verzocht hij boven z'n eervol ontslag, dat men hem „eenige jaeren aen den anderen (achtereen) daervoren iet uutkeeren soude om in zijnen noot te verteeren”, een soort pensioentje dus, terwijl hij de Heeren als zijn opvolger warm aanbeval den persoon van Niclaes Willeboortsz., gildeknecht van de wijncoopersneringe binnen dezer stede, „sijnde een persoon (sonder becroon gesproocken), die hem (zich) in sijn ommegang ende exercitie eerlijck gequeten heeft ende oversulcx is staende te goeder naeme ende fame”¹⁾.

Anno 1631 wilden de hoofdlieden van het Rotterdamsche

1) N. Pr. A. Hoffland (257/250).

wijnkoopersgilde eens wat meer weten over de toestanden op het gebied van den wijnhandel en de prijzen waartegen de wijnen getapt werden te Dordrecht. Drie personen, onder wie de Delftsche kunstschilder Willem van den Bundel, verklaarden den 31sten October van genoemd jaar hoe ze den 18den dier maand „binnen Dordrecht in verscheijden wijncopershuijsen gedroncken hebben France wijnen, die sij deposanten niet verder betaelt hebben als jegens tien stuvers de stoop”. Een van hen verklaarde bovendien, „dat hij op huysden binnen de voorschreven stadt in een wijncopershuys neffens andere persoonen is geweest ende aldaer gehouden heeft een ontbijt ende de wijn gedroncken tot 10 stuvers de stoop alsvoren”.

Met die mededeeling waren de hoofdlieden blijkbaar niet content. Want den 2den December van datzelfde jaar volgt een uitvoeriger depositie, nu van drie mannen van het vak, t.w. Revixit van Naersen, Adriaen van Asperen en Lambrecht Willemsz. van Luyck, „dat sij deposanten opten 25en November lestleden geweest sijn ten huysen van Grietje, weduwe van Jan Bovi, wonende in „den Dorrenboom” in de Brestraet binnen Dordrecht ende aldaer het huys op verscheijde ver-treckplaetsen zóó vol volcx vonden, dat sij deposanten nau-licx een plaets conden vercrijgen, doch dat sij deposanten eijntlick aldaer neffens andere personen de nieuwe wijn hebben gedroncken voor 5 stuvers de can, sooveel als haer (hun) geliefde”. In een andere herberg „de Colf” hadden ze den Dordschen wijnkooper Jan Fiat geïnterviewd en hem gevraagd, „hoe ende in wat voegen de wijncopers het maecten”, waarop Fiat had geantwoord: „Ick slijt nu veel meer wijn te smokkel (in 't geheim) als ick voorgaens hebbe gedaen! Maer ick wil geen volck setten! (d.w.z. geen gelagen zetten, niet als tapper optreden)”.

In diezelfde herberg dronken ze „rinschen wijn”, ook wel „deele wijn” genoemd. Ook werd een bezoek gebracht aan Willem Barentsz., wijnkooper in „Nantes” bij de Nieuwe Kerkstraat, waar ze de kan Spaanschen wijn à twaalf stuivers dronken, en van wien ze vernamen, „dat hij weijnich volck sette, maer dat hij bij de can de wijn wel uijtde (sleet), te weten de Spaensche jegens 4 schellingen de stoop ende de

Fransche tot 5 stuvers de can, sijnde tien stuvers de stoop”.

Tot besluit hadden ze bij den „rinschen wijncooper” Jan Welder twee stopen „nieuwe rinsche delewijn” gekocht voor 20 stuiver de stoop en meegenomen „in de schuyt van Claes Crabbe omme onderwegen na Rotterdam te drincken”¹⁾.

Een interessant kijkje op een vast gildegebruik biedt ons een notarieele acte d.d. 13 November 1646. Daarin verklaart dereeds genoemde Niclaes Willeboortsz., thans gewezen gildeknecht, ten verzoeke van den E. Heer Johan Versijden, Raad en Vroedschap dezer stede, hoe genoemde heer van 1638 tot 1643 „een gildebroeder int wijncoopersgilde deser stede” is geweest. Ten bewijze hiervan verklaart hij, hoe hij als gildeknecht in October anno 1639 „het gemeene gilde van de wijncoopers ter begraeffnisse van de huysvrouwe van den requirant heeft gebeden ende elcx een gildepennig geleverd om haer (hun) boeten te beschutten”, een legitimatiebewijs dus, om te voorkomen, dat men bij absentie beboet zou worden.

Uit diezelfde attestatie blijkt ook nog, waar de Heeren van ouds hun genoeglijke bijeenkomsten hielden door de verklaring, „dat denselven heere requirant neffens andere wijncoopers oock op den Doele binnen deser stede is gecompareert ende aldaer verteert tgunt het gilde te goede was hebbende”²⁾.

De eerste gedrukte ordonnantie, welke voor het nageslacht is bewaard gebleven, is de „Keure ende ordonnantie opt stuck van het Wijncoopersgilde binnen de Stadt Rotterdam, mitsgaders de wijnhandeling ofte neeringe met ’tghene daer van dependeert” van het jaar 1660.

Blijkens deze ordonnantie werden door Heeren Burgemeesteren „gecommitteert ende gekosen vier van de gequalificeerste wijncoopers” tot hoofdlieden van het wijncoopersgilde. Zij werden belast met het toezicht op de goede nakoming der bepalingen dezer keur en ordonnantie en moesten verder „alle doenlijcke vlijt ende naersticheijdt” aanwenden ter bevordering van den welstand van den wijnhandel en de wijjnering met al hetgeen daarmede samenhang.

1) A. Wagensvelt 148/671, 698.

2) N. Pr. W. van Aller 474/364.

Na gedurende twee jaren hun functie te hebben bekleed, moesten de twee jongste hoofdlieden aftreden, terwijl de andere twee voor het derde jaar aanbleven.

Twee à drie dagen vóór het verstrijken van eerstgenoemden termijn en vervolgens telken jare moesten de hoofdlieden een voordracht van vier personen „uyt de gequalificeerste wijncoopers” opmaken en presentereen aan Heeren Burge-meesteren, om daaruit twee nieuwe functionarissen aan te wijzen, die met de twee aanblijvenden – die slechts één jaar werkzaam geweest waren – de bediening moesten waarnemen. Zij die twee jaar gefunctioneerd hadden, traden jaarlijks na het verstrijken der eerste drie jaren weer af.

De Hoofdlieden moesten ten dienste en voor rekening van het gilde een „knecht ofte knaep” aannemen „omme bij henlieden geëmployeert ende ghebruijckt te werden, sulx sij tot nut van het gemeen ende observantie deses bevinden sullen te behooren”.

Eens per week, en wel 's Zaterdagavond van vier tot zes uur, moesten de Hoofdlieden op een daartoe hun aangewezen plaats bijeenkomen om te beraadslagen over alles betreffende den wijnhandel, ook hun c.q. ontboden gildebroeders te hooren.

Hoofdlieden en gildeknecht werden belast met het bekeuren en beboeten van overtreders der Ordonnantie, terwijl de laatste tevens uit hun naam de boeten moest innen.

Niemand mocht als gildebroeder worden aangenomen, tenzij hij burger of poorter dezer stad was.

De Hoofdlieden mochten zich direct noch indirect inlaten met particuliere aangelegenheden of met processen, welke tusschen een of meer gildebroeders ter eener en den pachter van den impost of accijns op de wijnen ter andere zijde mochten komen te rijzen, op straffe van een zekere boete. Wel waren de gildebroeders gehouden bij eventueele geschillen met betrekking tot de wijnkooperij, alvorens elkander in rechte te betrekken, de beslissing van Hoofdlieden te hooren, op straffe van twee Carolusgulden boete. Dezen waren gehouden, „de voors. quaestiën sommierlijck ende de plano af te doen, sonder deselve eenighsints te traineren”. Niet-verschijning voor Hoofdlieden werd tot viermaal toe

telkens met hooger boete gestraft, waarna zij op de door de compareerende partij overgelegde stukken „bij verstek” uitspraak konden doen, welke uitspraak voor de niet verschenen partij bindend was.

Buiten het vereischte van burger- of poorterschap gold ook de bepaling, dat ieder, die in het gilde werd opgenomen, aan het eind van elk jaar verplicht was, schriftelijk te verklaren, dat hij minstens 25 vat wijn jaarlijks voor eigen rekening verhandelde, op een boete van 30 Carolusgulden; een voorschrift in overeenstemming met dat uit de Ordonnantie der Staten Generaal, krachtens hetwelk in Holland en Zeeland de gemeene impost geheven werd, waarin bepaald werd, dat grossiers in wijnen waren zij, die minstens een hoeveelheid van 25 vaten wijn per jaar leverden en verkochten¹⁾.

Behalve de wijnkoopers ressorteerden onder het gilde de handelaars in brandewijn en azijn, niet de verkoopers van brandewijn en bierazijn, welke hier te lande werd gebrand resp. gefabriceerd, evenmin de tappers, die met de kleine maat sleten, de bootsgezellen, die eenige vaatjes over zee meebrachten, en kooplieden „geen ordinaris wijnhandelaers sijnde”, die bijgeval minder dan 25 vat uit zee of van elders ontvingen, om die bij partijen van de hand te doen.

Wie minder dan een okshoofd verhandelde, moest dit kenbaar maken door het uithangen van een bord op straffe van 3 Carolusgulden.

Alle gildebroeders moesten tot onderhoud van het gilde jaarlijks een contributie van 30 stuivers storten; wie binnen een maand na den verschijndag daarmee in gebreke bleef, moest het dubbele betalen. Wie na uit het gilde getreden te zijn, wederom opgenomen wenschte te worden, moest een bedrag van zes gulden storten. Ieder die tot het gilde was toegelaten, was gehouden „benevens zijne verklaringhe ende aengeven” te betalen 3 Carolusgulden en na verloop van drie maanden na het in werking treden der Ordonnantie, indien hij reeds burger was zes en als hij van buiten de stad kwam 12 Carolusgulden.

Een aardig voorschrift in deze ordonnantie van 22 Sep-

1) Groot Placaetboek dl. I Bl. 1669 (art. 7).

tember 1660 is dat krachtens hetwelk ieder die na dato dezes zich in de wijnnering begaf, verplicht was, ten bate van het Oude Mannen- en Oude Vrouwenhuis elk zes stoopen en aan het Gasthuis 12 stoopen Franschen wijn „te leveren ende te schencken”.

Ontduiking van impost of accijns van de wijnen werd boven de boeten, daarop gesteld bij de respectieve ordonnantiën, gestraft met betaling van 25 gulden ten bate van het gilde.

De wijnkoopers mochten geen gebruik maken van elkan- ders vaten, op straffe van drie gulden op ieder vat. Bleek het merk verwijderd te zijn, dan leidde dat tot verdubbeling der boete.

Niet altijd was het pais en vree tusschen de gildebroeders, ook niet tijdens verkooping van wijn. Vandaar een uit- voerige bepaling in deze ordonnantie krachtens welke „in- juriën in woorden ofte beteeckeningen” werden gestraft met drie, feitelijkheden in den vorm van het toedienen van een of meer vuistslagen met zes en die, waarbij met het mes of eenig ander instrument werd gedreigd, met twaalf Carolus- gulden. Bij kwetsing werd de dader met 25 Carolusgulden beboet. Op erger heeft men blijkbaar niet gerekend; want over de poenale consequenties ingeval van doodslag zwijgt het desbetreffend artikel.

De gebruikelijke bepaling, dat alle gildebroeders gehouden waren, wanneer een collega of diens echtgenoot kwam te sterven, „ter begraeffenisse te gaen”, op straffe van een boete, ontbreekt ook in deze ordonnantie niet.

Wanneer de hoofdliden het dienstig oordeelden ter be- vordering van den wijnhandel zich buiten de stad te begeven, mochten zij eenige andere gildebroeders, waaronder twee ten laste van het gilde, als tijdelijke plaatsvervangers aan- wijzen. Niemand mocht zich daaraan onttrekken, behoudens wettige redenen van versooning.

Van ieder vat Franschen wijn en azijn genoot de gildekas een stuiver en van Spaanschen en „Rinschen” wijn en brande- wijnen het dubbele. Dit was het z.g. vatgeld.

Ieder die van buiten de stad komende wijnen, brandewijn of azijn insloeg of inkelderde, was dan ook gehouden, maan-

delijks daarvan opgave te doen aan de hoofdlieden of het verschuldigde aan de gildekas te voldoen, op straffe van een boete van vijf stuiver op ieder vergeten of verzwegen vat. De hoofdlieden waren gehouden, maandelijks den gildeknecht ter informatie bij de wijnkoopers te doen rondgaan. Bij weigering tot betaling was bovendien een boete van 30 stuiver verschuldigd.

Bepalingen, welke strikt genomen in deze materie niet op hun plaats zijn, betreffen de wijnverlaters, die in het algemeen geen handel in wijn en azijn mochten drijven en bovendien uitgesloten waren van de makelaardij, ook van die in wijnen.

Van alle inkomsten van het gilde moesten de hoofdlieden „pertinente notitie” houden en aan nieuw verkozen collega's rekening en verantwoording doen.

In tegenstelling tot andere gilden ontbrak bij dat van de wijnkoopers de Overman, die als gebruikelijk gekozen werd uit de aftredende hoofdlieden. In plaats daarvan fungeerde hier een z.g. Superintendent – gewoonlijk een oud-burgemeester –, belast met het oppertoezicht en de zorg voor nauwkeurige uitvoering van de bepalingen der Ordonnantie.

Al spoedig bleek deze ordonnantie niet ten volle aan de behoeften van den wijnhandel te beantwoorden. Vandaar een ampliatie d.d. 5 Februari 1661.

Met name valt hier de nadruk op het instituut van de wakers der wijnen. Zij werden door de hoofdlieden aangewezen, om tot de lossing toezicht te houden op de vaten wijn aan boord van de op de rivier voor anker liggende wijnschepen of op die, welke reeds op de kade waren gelost, zulks uitsluitend op verzoek van de eigenaars of hun factoors. Er waren zoowel dag- als nachtwakers, terwijl het stads-gedeelte tusschen Gelderschekade, Zuidblaak, Wolfshoek en Wijnhaven was ingedeeld in vier waak-kwartieren¹⁾. Als commissaris van de wakers trad op de gildeknecht van het Wijnkoopersgilde. Deze was verplicht, conform zijn instructie van 1710, zoowel 's nachts als overdag de ronde te doen en toe te zien, of de wakers wel op hun post stonden en behoorlijk wacht hielden, en bij gebreke vanden daarvan aangifte te doen aan Superintendent en Hoofdlieden. Boven-

1) Resolutieboek van het Wijnkoopersgilde, deel I blz. 3. (Res. 7 Dec. 1697).

dien moest hij „pertinente aenteijkeninge” houden van de wijnen, welke bewaakt werden, mitsgaders de rekeningen van het waakloon samenstellen overeenkomstig de daarvan opgemaakte lijsten en deze rekeningen aan den Secretaris van het gilde overhandigen, „om door denselven gecacheteert te werden”. De gezegelde rekeningen moest hij weer van den Secretaris in ontvangst nemen en daarvan een reçu geven; voorts de waakloonen van de kooplieden innen en maandelijks na ontvangst de penningen afdragen aan de Hoofdlieden en den Secretaris „exacte rekeninge van dien” ter boeking overleveren.

De schippers en hun plaatsvervangers waren verplicht, den wakers de behulpzame hand te bieden en konden ingeval van moedwilligheid vanwege de Hoofdlieden uit het schip „gedelogeert” en door ander personeel vervangen worden. Uitdrukkelijk werd hun opgedragen, ’s avonds „als men uyt het werck scheidt”, alle luiken van het schip zorgvuldig te sluiten, „opdat niemandt int ruym bij de wijnen soude mogen komen”. Bij onwil of onachtzaamheid kwam de daardoor veroorzaakte schade voor rekening van de schippers.

Zoodra de nachtwacht op de schepen in functie was getreden, mocht niemand lossen zonder uitdrukkelijke toestemming van de inladers of den gildeknecht, op straffe van een boete van twaalf gulden. De dagwacht deed speciaal dienst des Zondags en wel aan de Kraan en elders op de kaden, „gelijk dan oock op Sondagen niemandt de wijnen aldaer leggende sal mogen openen, veelmin daeruyt tappen, ten ware hij des eijgenaers handschrift toonde”.

Edoch het Argusoog der Rotterdamsche wijnwakers schoot wel eens aan scherpte te kort; dat was vaak het geval, zoo dikwijls huisgenooten of andere goede bekenden het terrein der waakzaamheid kwamen te betreden. Zoo lezen we in een resolutie van het Wijnkoopersgilde d.d. 17 December 1721 het navolgende:

„De wijncooper Jaques Fuquet klaagt, dat sijn knecht in de verleede week naa sijn wijn op de kaay is komen sien voor de deur van den Heer Leonart Swartendijk; dat daar de waacker Jan Jacobsz. doende was, om aen sijn dogter wijn te geven; dat de knecht van Fuquet sulcx wilde beletten. De

waaker seijde, dat hij dat wilden doen en het hem geen duyvel souwde of konde beletten, tgeen de hr. Swartendijk sèlfs alles heeft gehoord en gesien. Sijnde de corporaal Jan van Erkom daar present geweest wanneer dit voorviel, sonder het te beletten of erover te claagen. Waarover de heer Superintendent en hooftlieden den corporaal Jan van Erkom hebben gedeporteert (ontslagen) voor altoos en de waaker Jan Jacobsz. gesuspendeert voor 2 maanden”.

Ook over den gildeknecht als inner van het vatgeld en commissaris van de wakers vielen soms klachten. Op 2 Mei 1755 werd den gildeknecht Balthasar Sligher aangezegd, „om van nu aff aen en bij vervolg van tijdt sijn pligt als gildeknecht en als commissaris van de wijnwakers beeter en prompter ingeolge soo (zoowel) van de Ordonnantie van het Wijncoopersgilde als volgens sijn instructie waar te neemen”, of dat anders Heeren Superintendent en Hoofdlieden zich genoopt zouden zien, „soodanige mesures te neemen, die hem Sligher gands niet aangenaam sullen sijn”.

Datzelfde jaar werden ook de loonen van korporaals en wakers, wier aantal van ouds resp. 4 en 40 had bedragen, nader geregeld. In den goeden ouden tijdt, toen het getal pakhuizen beperkt was, er minder zeehandelaars waren en de aanvoer van vaten wijn nog door vreemde kooplieden geschiedde, vond de bewaking plaats totdat verkoop op de kade had plaats gehad, terwijl nù jaar in jaar uit de vaten na lossing onmiddellijk naar de pakhuizen werden gesleept en daar van de hand gedaan. Oorspronkelijk dus een goudmijntje, dat vaak loonen tot een totaal van 1800–2000 gulden opleverde, was dit in den jare 1759 gedaald tot de deplorabele somme van 16 gulden. Besloten werd nu, dat wanneer na lossing een partij op de kade bleef liggen, ieder zeehandelaar het waakloon moest betalen zooals dat op de losceelen vermeld stond. De instelling van dag- en nachtwachten bleef gehandhaafd, terwijl het getal wakers afhankelijk werd gesteld van de hoeveelheid te bewaken vaten, „blijvende het egther aen de cooplieden en zeehandelaars vrij, omme meerder waakers bij haare goederen te laten stellen, mits deselve betaalende en bij tijdts daarvan kennisse te geven aen de commissaris van de wijnwaakers”.

Voor iederen nachtwaker moest door den koopman-zeehandelaar 20 stuiver ten bate van het Wijnkoopersgilde worden betaald en voor een dagwaker 20 stuiver, „omme daeruyt te betaalen de loonen soo aan de wijnwaekers bij nacht als bij dagh en aan de commissaris van deselven”.

Ook voor de bewaking van andere goederen mocht, mits van tevoren daarvan kennis werd gegeven aan den commissaris van de wakers, van hun diensten worden gebruik gemaakt.

Zijnerzijds moest de commissaris waken voor een degelijke aflossing van de wachten, geregeld de ronde doen op de „kaayen”, dagelijks „vóór het sluyten van de Craenaccijns” de losceelen afhalen aan het kantoor van de kraan en overigens nauwkeurig acht slaan op een goede en behoorlijke bewaking der wijnen en eventueele andere goederen op de kade, daarbij dagelijks „pertinente aenteijkeningh” houden van al de bewaakte goederen, aan wie ze toebehoorden, en ze geregeld controleeren en „confronteren” met de losceelen en merken, notitie houden van de schippers, die ze gelost hadden, enz.

Alle wijnwerkers – onder welke collectieve benaming begrepen moeten worden al diegenen, die eenig onderdeel der behandeling van den wijn voor hun rekening namen – werden conform de ampliatie van 1661 aangesteld en geadmitteerd door de Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde en hadden zich te regelen naar de door dezen te hunnen opzichte vastgestelde instructie.

Een voorname rol speelden de sleepers, die van stadswege werden aangesteld. Een ordonnantie van 1720 regelde hun taak. Niemand buiten de daartoe aangestelden mocht sleeperswerk verrichten, zulks op een boete van zes gulden ten bate van het sleepersgilde.

Oorspronkelijk geschiedde het transport der wijnen per slede; doch meer en meer werd van dit gebruik afgeweken, doordat men ook kleine wagentjes op twee wielen voor het vervoer bezigde. Aanvankelijk waren het de brandewijn- en wijnverkoopers, die op deze wijze niet alleen ankers, maar ook halve en heele okshoofden en grooter fust, waarvan het vervoer krachtens de desbetreffende ordonnantie alleen per slede mocht geschieden, transporteerden en aldus inbreuk

maakten op het aloude gebruik ten nadeele van de sleepers.

In 1702 dienden commissarissen en hoofdlieden van de sleepers een request in bij Heeren Schout, Burgemeesteren en Schepenen, waarin ze ampliatio van de ordonnantie verzochten met dien verstande, dat niemand eenige goederen, onderworpen aan de rechten van waag of kraan, op kleine wagentjes zou mogen vervoeren op straffe van een door de Overheid te bepalen boete.

In hun begeleidend schrijven aan de Heeren van de Wet deelden de Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde mede, dat dergelijke verzoeken van de sleepers al meerdere malen „om hare ongefondeertheit” waren afgeslagen, en dat zij wijnkoopers „tselve niet anders kunnen aensien als voor een vexatie”, weshalve zij de Heeren enkel hun advies gaven met betrekking tot het sleeploon over bepaalde afstanden.

We hooren over deze questie verder niets; doch uit de ordonnantie van 1720 blijkt nu, dat er behalve sleepers met een slede ook een kategorie was, die tevens „wagenaers” waren en die mochten slepen en rijden van begin September tot half Mei. Buiten dien termijn zouden ze het een of het ander mogen doen.

De geadmitteerde sleepers moesten steeds zijn voorzien van „bequaeme paerden en sleden”. Telken jare vond dan ook vanwege Superintendent en Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde een keuring van het materiaal plaats.

Uitdrukkelijk werd hun ook voorgeschreven, dat zij het opgedragen werk persoonlijk moesten aannemen en verrichten; alleen met schriftelijk consent van Heeren Superintendent en Hoofdlieden van de Wijnkoopers mochten zij de karwei aan anderen overdragen; was het voor langer dan een maand, dan was toestemming van Heeren Burgemeesteren vereischt.

Verboden was het te drinken van den wijn, „die zij werken” of op eenigerlei wijze den wijn of andere waren te verminderen of te beschadigen. Ze moesten zich er wel voor wachten, „op hun werk dronken te komen of geduyrende hun werk sig dronken te drinken” op straffe van schorsing, tot driemaal toe telkens voor langeren tijd. Voor de in dronkenschap of door onachtzaamheid veroorzaakte schade werden ze dan ook persoonlijk aansprakelijk gesteld. Het

was hun verboden tijdens het werk, hetzij in de pakhuizen of op straat, tabak te rooken op een boete van zes gulden.

Een afzonderlijke kategorie was belast met het sleepen van de goederen onderworpen aan het recht van de kraan; dat waren de z.g. kraansleepers. Dezen waren verplicht hun paarden, sleden, bakken en tonnen in de sleepersstal te plaatsen, „sonder die te mogen laten staen bij de Kraen of voor de Beurs”, op een boete van drie gulden en verbeurte van de sleepersbak en ton. De andere sleepers werden daartoe verwezen naar eigen huis en stal.

Ook de sleepers mochten om het aangeboden werk met de dobbelsteenen loten. Ze moesten zich tevreden stellen met het in een speciale aan de ordonnantie toegevoegde lijst vastgesteld sleeploon, zonder daarboven iets te mogen vorderen, hetzij in den vorm van „vereeringe van drank” of anderszins, eveneens op straffe van schorsing.

Tijdens het „rijden” met hun sleden hadden ze zich te regelen naar de Ordonnantie op het rijden met wagens en sleden – mochten b.v. tijdens het vervoer der goederen niet op hun slede staan – en waren aansprakelijk voor alle schade, die door „hun onmanierlijk rijden” zou mogen worden veroorzaakt.

Notarieele getuigeverklaringen leveren vaak aardig materiaal over wat zich in vroeger dagen in Rotterdam's straten afspeelde, ook met de sleepers als dramatis personae. Den 8sten Juni van het jaar 1666 vond er een ongeval plaats met een vracht wijn in de Breestraat. Waarschijnlijk had de eigenaar van het nobele vocht zich reeds van tevoren over den sleeper beklaagd bij de Hoofdlieden van het Gilde. Maar de sleeper liet 't er ook niet bij zitten en trommelde de noodige straatgetuigen bij elkaar, die nu ten overstaan van den notaris een verklaring aflegden, waaruit zonneklaar moest blijken, dat hem sleeper in geen deele schuld trof. Zij attesteerden, hoe Daniel Gray tusschen 10 en 11 uur van dien dag met paard en slede, waarop twee okshoofden wijn, was komen „aanrijden” uit de Nauwe of Oude Vranckestraat de Breestraat in, „en dat zacht ende zeedich, niet harder als een mensch is gaende”. Zóó als hij met z'n vracht gekomen was tegenover den molen van de brouwerij „de Drie Aecke-

ren" in laatstgenoemde buurt, „ende hij soo sachjens op de cleijne steentjens quam aenrijden, was met een harden slach off borst den eenen bodem uytgesprongen en de wijn met dat uytpringen opte straet geloopen, zoodat de wijn uyt hetselve oxhooft haer Geertgen Gillis – een van de attestanten – om en tegen de beenen vlooch", zonder dat het vat „gehört ofte gestoot wiert off van de sleet offstorte, maer op de sleede bleef leggen".

Gelijk de wakers hadden ook de sleepers hun Commissaris, eveneens benoemd door Superintendent en Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde. Deze moest zorgvuldig acht slaan op het nakomen van de voorschriften der Ordonnantie; ook letten op de „bequaemheid van de paerden en sleden" en toezien, dat geen onbevoegden sleeperswerk ter hand namen zonder schriftelijk consent; verder ervoor zorgen, dat boven het getal kraansleepers bij de kraan „sooveel andere bij de hand en gereet zijn, dat de koopluuden behoorlijk sullen kunnen werden bedient". Tevens moest hij bewerkstelligen, dat goederen welke buiten de stad verzonden werden, vóór andere werden gesleept. Van elke aangegeven partij wijn genoot hij per vat een halven stuiver, van een tot vier vaten een stuiver, boven vier tot acht vat 2 en boven 8 tot twaalf vat drie stuivers, enz. Tenslotte was hij bevoegd, de sleepers bij provisie het sleepen te verbieden op grond van overtredingen, waartegen bij de Ordonnantie de straf van schorsing was vastgesteld, mits daarvan aanstonds kennisgevend aan Superintendent en Hoofdlieden van de Wijnkoopers.

De wijnlossers mochten geen wijn eischen, „veel min nemen", maar hadden alleen recht op hetgeen hun door de Hoofdlieden „in discretie sal werden toegeleijt".

Ook den kuipers en wijnverlaters was het uitdrukkelijk verboden, buitenstaanders – behalve dan de wijnkoopers, die kwamen proeven – te schenken of te laten drinken.

Mochten de Hoofdlieden ter uitvoering van hetgeen hun krachtens hun ambt was opgedragen den sterken arm behoeven, dan konden zij zich te allen tijde wenden tot den Officier, den Stadsbaljuw.

Een tweede ampliatie van de Ordonnantie van 1660, d.d. 19 Januari 1669, verleende den Hoofdlieden van het

Wijnkoopersgilde het recht, om bij wanbetaling van het waakgeld de vaten wijn op de kaden vast te houden, terwijl den sleepers op het hart werd gedrukt, dergelijke goederen tijdens het beslag niet te vervoeren. Volgde daarop geen betaling, dan werd het waakgeld „bij parate executie” op de goederen verhaald.

Het toenemend wijnhandelsverkeer in de eerste decennia der 18de eeuw maakte, dat de behoefte aan een nieuwe ordonnantie op het Wijnkoopersgilde zich dringend liet gevoelen. Zij kwam tot stand in het jaar 1716. Ofschoon van grooteren omvang dan haar voorgangster van 1660, bevat deze ordonnantie, weliswaar in andere bewoordingen, veel wat ons reeds uit de vorige bekend was.

Zij opent met een algemeene bepaling, wie geacht moest worden tot het Wijnkoopersgilde te behooren. Dat waren in het algemeen al diegenen, die handelden in wijn, brandewijn van wijn, en wijnazijn en die sleten: wijn en wijnazijn – behalve Rijnwijn – beneden het vat; Rijnschen wijn en azijn beneden het toelast en brandewijn beneden het stuk of okshoofd, zooals die uit zee kwam.

Geen koopman echter kon gedwongen worden, lid van het gilde te worden, wanneer hij bijgeval minder dan een stuk, okshoofd of toelast van buitenslands ontving om die in één partij te verkoopen.

Uitdrukkelijk wordt er nog aan toegevoegd, dat niemand buiten de leden van het gilde den verkoop van wijn, brandewijn of azijn als boven mocht bewerkstelligen, op verbeurte van een boete van vijftig gulden. Den 20sten Augustus 1739 werd Maître Barajat op grond van het feit, dat hij „met de cleijne fust” wijn had afgeleverd zonder in het gilde te zijn, door den gildeknecht bekeurd. Zijn excuus van niet geweten te hebben, dat dit verboden was, en zijn verzoek om gratie werden van de hand gewezen, waarop veroordeeling volgde tot betaling van 25 gulden „voor dat in het gilde moet zijn” en een boete van 30 gulden, waarvan $\frac{1}{3}$ ten bate van het gilde, $\frac{1}{3}$ voor den Officier en $\frac{1}{3}$ voor den aanbrenger.

Niemand – hetzij zehandelaars, wijnkoopers of anderen – mocht bij publieke veiling van wijnen minder tegelijk verkoopen dan twee vat, uitgezonderd Frontignac, roode en

Spaansche wijnen, welke bij geen minder hoeveelheid dan 1 vat tegelijk mochten worden geveild. Wel mochten de slijters zich tot het koopen van een partij met tweeën of meer combineeren.

Geen schipper of bootsgezel mocht buiten kennis of zonder order van den eigenaar of diens wijnkuiper 's nachts wijnen lossen, hetzij in vaten, kruiken, kannen of op eenige andere wijze, op een boete van de eerste maal vijftig, de tweede maal honderd gulden.

Voor het eerst noemt deze ordonnantie als nieuwen dignitaris den Secretaris van het Gilde, wiens benoeming geschiedde „op een instructie en belooning”, vast te stellen door Superintendent en Hoofdlieden. Verder bevat zij een vereenvoudigde wijze van verkiezing der Hoofdlieden: Superintendent en Hoofdlieden moesten jaarlijks een nominatie van 4 vaststellen en aan Heeren Burgemeesteren presenteren, teneinde daaruit twee personen aan te wijzen ter vervulling van de plaatsen van de twee „die langst zullen hebben gedient”.

Ook hadden Superintendent en Hoofdlieden het toezicht op de nakoming der bepalingen der Ordonnantie van de Sleepers.

Hun bijeenkomsten ter bespreking van alles wat de wijnering en het wel en wee der gildebroeders betrof, vonden plaats Vrijdags na den middag ten 4 uren.

Waar die vergaderingen plaats vonden vóór het ontstaan dezer ordonnantie blijkt uit niets. In een vroedschapsresolutie van 29 September 1716 lezen we, hoe Burgemeesteren op hun vergadering hebben overgelegd „de teykening van het approprieren van een kamer voor de vergadering van Superintendenten en Hoofdtlyden van het Wijnkopersgilde op de Beurs bij de sleepersstal”, waarvan de kosten ongeveer 300 gulden zouden beloopten. Heeren fabriekmeesteren – modern gesproken de Gemeentelijke Technische Dienst – werden gemachtigd, de kamer conform deze teekening in orde te brengen. Dit was de oude Beurs, die gestaan heeft ter plaatse van de in Mei 1940 verwoeste, gebouw met de typisch haaks op elkaar staande, lage open zuilengalerijen aan twee of drie zijden van een afsluitbaar plein, zooals dat in vroeger dagen op

verscheidene plaatsen voor marktdoeleinden in gebruik was.

De bouw van de nieuwe Beurs tusschen de jaren 1722 en 1736 leidde ertoe, dat de wijnkoopers voor hun administratieve bijeenkomsten naar een andere vergaderplaats moesten uitzien.

Den 5den November 1727 verkocht Nicolaes de Bruyn, houtkooper alhier, aan de Hoofdluyden van het Wijnkoopers-gilde ten behoeve van dat gilde een pakhuis en erf, staande en gelegen aan de Zuidzijde van de Wijnhaven op de Punt, „met soodanige vrijdommen, conditiën, servituyten, regt en geregtigheden als het voorsz. pakhuys en erve hebbende ende lijdende mitsgaders tot desen dage toe gebruykt en gepossideert is volgens de oude gifte en andere bescheijden daarvan sijnde, die aan de coopers sullen werden overgelevert omme sikh daarnaar te reguleeren, en dat met de belastinge van 3400 gulden, die Jacob Erbevelt, Secretaris vant voorsz. gilde uyt den naam en van wegens gemelde hoofdluyden tot lasten van gemelde Wijnkoopersgilde is nemende bij desen met beloften van daaraff renten te betalen en aff te lossen sedert den 1e November 1727 volgens den brieff daarvan sijnde”. Boven de genoemde belasting bedroeg de koopsom 3850 gulden.

De ruime middelen, waarover het Wijnkoopersgilde beschikte, veroorloofden den heeren, van het gekochte pand een verzamelplaats in weelderigen stijl te maken.

De instructie van den bij resolutie van het gilde dd. 1 Mei 1756 als concierge aangestelden gildeknecht Hendrik van Dieden gunt ons reeds een aardig kijkje op wat al zoo tot de comforts en gemakken van dit gildehuis behoorde.

Hij moest het gildehuis, voor zoover door hem bewoond, te zijnen koste onderhouden, schoonhouden en bewonen, alsmede de groote geschilderde kamer en lantaarn „die alleen tot gebruik van den Heer Superintendent en Hooftlieden sal moeten blijven en welke groote kamer hij bij alle occasiën en goed weer sal moeten lugten tot preservatie van het schilderwerk”.

Bij het aanvaarden zijner betrekking moest hij alle meubelen, alsmede het tafellinnen en huisraad, het Gilde toebehoorende, op een door hem geteekend reçu of inventaris overnemen,

„om door hem bewaart te werden en hetselven reijn en schoon moeten onderhouden; het tavelgoet bewassen en opdoen, sonder hetselven voor sich of door anderen te doen off te laten gebruyken als door den Heer Superintendent en Hoofdlieden van het Wijncoopersgilde, sonder daaromtrent eenige costen hoe genaamt in reekening te moogen brengen”. Zijn salaris bedroeg 150 gulden; verder genoot hij vrije bewoning van het Wijncoopersgildehuis, mitsgaders vrij „brandt van turff en kaarssen”.

Een tot het archief van het Wijncoopersgilde behorende inventaris in duplo geeft een opsomming van al dat schoons, waaronder een menigte schilderijen, vijf bokalen, veertig wijnroemers en niet te vergeten de drie verguldzilveren gildebekers waarop de wapens der fungeerende colleges van Superintendent en Hoofdlieden, welke bekere men in het fatale jaar 1795 tegen betaling van de kapitale som van 308 gulden 8 stuiver voor den smeltkroes heeft weten te bewaren.

Die bekere waren de trots van het Gilde. Blijkens het Kasboek werd in 1716 aan Arend Ooms opgedragen het maken van een verguldzilveren kelk met foudraal, waarvoor in rekening gebracht werd een bedrag van f 230,—.

Een post van 24 Augustus 1722 omschrijft in de eerste plaats het laten vergulden van den ouden beker door Sinjeur Hoogendijk; verder werd opdracht gegeven tot het doen vervaardigen van een nieuw exemplaar, wegende 36 onsen en 12 Engels. Het eerste kostte in totaal f 33,—, het laatste met inbegrip van vergulden, aanbrengen van 9 wapens, uitdraaien van den beker, de somme van f 306,15 stuivers en 8 penningen.

Anno 1734 den 5den Januari is er wederom sprake van een nieuwen beker, waarvan de vervaardiging werd opgedragen aan Adriaan Stratenus à raison van f 150,—.

Aangezien het een geschenk van den toenmaligen Superintendent Willem Schepers betrof, kwamen alle kosten, waaronder het snijden en graveeren, het vergulden, het „maaken van twee houte Mercuriuse om de silvere na te gieten”, alsmede het maken van het deksel, tot een totaal van f 324,—, voor diens rekening.

Blijkens een post van October 1752 werd aan den zilver-

smid la Balle opgedragen het omvormen van een zilveren en in het vuur vergulden nieuwen kelk tot een beker met het wapen van den Heer Superintendent Theodore François de Meij, geplaatst op den voet van een vorigen beker (de tweede) „en waar teegens de ouwde kelk is gereuijt”. Daarmee was gemoeid een bedrag van f 105 en 5 stuiver¹⁾.

Voor de schilderijen hadden de Heeren blijkbaar minder oog. Want in den telken jare in het kasboek figureerenden post activa worden behalve het Gildehuis aan de Punt en het obligatiebezit wel de drie gildebekers genoemd, doch schittert de rubriek schilderkonst steeds door afwezigheid.

Toch werd de ijdelheid van menigen wijnkooper gestreeld bij de gedachte zijn welgelijkend portret aan een der wanden van het Gildehuis te mogen zien prijken. Een post in het kasboek dd. 4 October 1729 maakt melding van een opdracht aan Monsieur Verelst tot het schilderen van drie portretten resp. van de wijnkoopers Jan Huygelbos, Simon Reijne en Jan de Groot, waarvoor genoemden schilder de somma van f 700 en 2 stuivers competeerde. Anno 1757 den 15den Februari lezen we, hoe aan Jan Stolker²⁾ een bedrag van f 150,— werd betaald „voor het schilderen van den Superintendent Willem Scheepers ten voeten uyt, met het bijwerk in één stuk voor de schoorsteen, naar een stuk door”; de naam van den schilder van het origineel was den kasboekhouder blijkbaar ontgaan. Aan kosten van doek competeerde den kunstschilder bovendien 7 gl. 10 st.

Niet alleen conterfeitsels van enkelingen, doch ook groepsportretten sierden de wanden van het Gildehuis.

Voor het eerst blijkt van zoo'n groepsopname in den jare 1725. Een post dd. 3 Maart maakt melding van een opdracht aan den kunstschilder Sam voor een „stuk schilderij van het gilden”, waarvoor hem competeerde de somma van 527 gl. 10 st. Van Douwe kreeg voor het snijden van de lijst f 180,—; de timmerman Ottho de Bruijn voor hout en arbeidsloon f 56,— en de schilder Elias van Nimwegen voor het vergulden van de lijst f 117 en 10 stuiver.

1) Zie ook de catalogus van het Museum van Oudheden van 1904, blz. 189 e.v.

2) Zie Rotterdamsch Jaarboekje 1941, blz. 169.

In hetzelfde jaar en onder denzelfden post, waarin sprake was van het copie-portret van den Superintendent Willem Schepers wordt ook vermeld het schilderen door genoemden Jan Stolker van het conterfeitsel van den Heer Superintendent François de Meij, vier Hoofdlieden en den Secretaris van het Wijnkoopersgilde. Totale kosten f 420,-.

Anno 1766 – een der laatste roemrijke jaren van de zeer kostbare gildemaaltijden, waarover hieronder nader – liet het college van Superintendent en Hoofdlieden met den Secretaris zich voor het laatst „pourtraiteren” en wel door den Rotterdamschen kunstschilder Dionysius van Nimwegen à raison van f 425,-. Den beeldhouwer Willem Dubbelens competeerde voor het snijden van de lijst „volgens de 2 voorgaende van 1756” de somma van 169 gl. 10 st.; L. van der Kael voor het vergulden 81 gl. 14 st.

Behalve de losse schilderijen bevatte het Gildehuis een fraai schoorsteenstuk van de hand van Elias van Nimwegen uit het jaar 1716 en een geschilderd plafond, waarvan in den jare 1766 het schoonmaken en vernissen werd opgedragen aan Dionysius van Nimwegen.

Een paar posten uit de rekeningen van 1728 en 1729 houden nauw verband met het betrekken van het nieuwe gildegebouw aan de Wijnhaven Z.Z. Daar wordt b.v. melding gemaakt van het verrichten van beeldhouwwerk in den voor-gevel door Jan Jansyns voor f 125,- en het houwen en plaatsen van den gevelsteen door Jacob Jansons¹⁾ per resto f 175,-.

Den 29sten December van genoemd jaar werd ter gelegenheid van het betrekken van de nieuwe woning een tractatie gegeven in het Gildehuis „met de respective vrouwen ende met wijn”, waarvoor een totale som van 120 gl. 10 st. 8 p. in rekening werd gevalideerd.

In 1828, toen het Gilde q.q. reeds lang ter ziele was, richtten commissarissen van het beheer der fondsen een verzoek tot Burgemeesteren om hun gildehuis, dat ze inmiddels tegen een slechts matige som hadden verhuurd, tot een pakhuis te mogen verbouwen, hetgeen werd toegestaan. Eerste huurder van het nieuwverbouwde pakhuis was de firma van Rossem

1) Jacobus Janson, beeldhouwer, die in 1759 overleed en in de Schotsche kerk begraven werd.

& van Oordt, en wel voor den tijd van twee achtereenvolgende jaren, ingaande primo November 1828 en eindigende ultimo October 1830, voor de som van elfhonderd gulden.

De kostbare inventaris werd grootendeels in het openbaar verkocht; de schilderijen verhuisden naar het Stadstimmerhuis. Sommige portretten, zooals dat b.v. van Christiaan Willem Schuller, tusschen de jaren 1789 en 1792 hoofdman van het gilde, werden aan naaste bloedverwanten afgestaan. Het waardevol archief werd in 1879 door de Gemeente Rotterdam overgenomen.

Over de voornaamste bijeenkomsten der Wijnbroederen bewaren beide ordonnanties een statig stilzwijgen. Dat waren de z.g. gildemaaltijden, op gezette tijden gehouden ter gelegenheid van de verkiezing der nieuwe Hoofdlieden, in de 18de eeuw vooral gepaard gaande met blijde en jolige feesten, welke de zalen van het Doelengebouw deden weergalmen van Bacchantische vreugdeklanken.

Daarvoor behoefde trouwens geen ordonnantie beperkende voorschriften te geven. Heeren Superintendent en Hoofdlieden hadden de vrije hand in het arrangeeren en inrichten dezer festijnen, die uit een royale beurs werden bekostigd. Want het Wijnkoopersgilde telde onder haar leden zeer rijke lieden.

Hoe het er steeds toeging, we kunnen het meestal slechts raden; de archiefbronnen bij uitnemendheid, welke ons met de finesses van dergelijke gebeurtenissen nader in kennis hadden kunnen stellen, de notarisprotocollen, zwijgen de eeuwen door in alle talen. Dat is eenerzijds wel jammer, maar anderzijds ook weer niet te verwonderen. Immers vaak bij verschil van meening stapte men naar den notaris, om zich een attestatie te laten opmaken. En wie zou nu bij zulke eclatante genoegens als de feestelijke bijeenkomsten der illustere Rotterdamsche wijnkoopers ook maar één seconde aan tweespalt hebben kunnen denken?

Het ging er dus behalve royaal en spontaan, broederlijk en eensgezind toe. De heeren behoefden de bronnen niet eens aan te boren; die stroomden wel van zelf en deden hun producten van Bordeaux, van Nantes, van nog Zuidelijker

contreien, ook van Rijn en Moezel, meer dan rijkelijk stroomen!

Een enkele maal lezen we wel eens van een klein deraillement; maar dat betrof dan toch niet de ware broeders van het gilde. De lagere goden als wijnverlaters, korporaals van de wijnwakers e.d. mochten blijkbaar óók van de partij zijn en maakten van die gelegenheid niet altijd een fair gebruik. In een resolutie van het Wijnkoopersgilde dd. 5 Maart 1745 heet het b.v., dat de korporaals van de wijnwakers bij „het teeren van de gildebroeders in den Doelen” zich hadden te buitengegaan „soo in sig selve onbequaem en dronken te drinken als andere onordentelijkheeden aldaar gepleegt”. Otto van Lienden was de belhamel geweest en er bovendien op betrapt „verscheijde bottels wijn te hebben agterom gehaalt”! Besloten werd, het „ordinaire loon”, zijnde f 2,10 daags, in te houden en den delinquenten „een goed recrement” te geven. Tijdens de vergadering, waarin deze beslissing genomen werd, deelde de gildeknecht nog mede, van genoemden van Lienden een briefje ontvangen te hebben ter begeleiding van zijn acte van aanstelling, waarin hij de Heeren Hoofdlieden voor zijn korporaalschap bedankte, alsmede „voor alle eer en respect (!) van Uw genooten”, met beleefd verzoek tevens om uitbetaling van het door hem gedurende 4 nachten in den Doelen en 4 nachten „op de kaay” verdiende loon.

Meer van dergelijke afwijkingen in den geregelden gang der festiviteiten zijn vrij zeker oorzaak geweest van een besluit dd. 5 Februari 1757, waarin erop gewezen werd, hoe sedert eenigen tijd bij herhaling personen, die niet „actueele wijncoopers” waren, doch de wijnkooperij als zoon bij hun ouders of als knecht bij anderen uitoefenden, zich hadden aangegeven om als gildebroeder in het Wijnkoopersgilde te worden ingeschreven, vermoedelijk met zekere bedoelingen, zulks in strijd met het eerste artikel der Ordonnantie van 1716, dat dergelijke personen nadrukkelijk van het Gilde uitsloot. Immers een ieder zou zich aldus kunnen laten inschrijven, hetzij om persoonlijke redenen, hetzij om te profiteeren van de voorrechten, aan het lidmaatschap verbonden, m.n. het medegenieten van „de ordinaire maaltijden

van de Gildebroeders". Superintendent en Hoofdlieden verklaarden derhalve nog eens nadrukkelijk, „dat voortaan niemand in het Wijncoopersgilde sal werden ingeschreeven of als gildebroeder aengenomen werden als de sóódanige, die als wijncooper sèlfs (persoonlijk) de wijnnegotie is exerocerende en op zijn naam de wijnen inslaat”.

Den 13den April van dat jaar verzochten Adriaen Vervloet en nog 17 anderen inschrijving als gildebroeder. Hun werd aangezegd, dat dit zou plaatsvinden, nadat ze hadden aangetoond, een pakhuis of kelder in eigendom of in huur te hebben op eigen naam en aan de hand van een biljet van den Collecteur van de wijnen, dat zij de wijnen op eigen naam hadden ingeslagen.

Positieve gegevens ter beantwoording van de vraag, wanneer de eerste gildemaaltijd der wijnkoopers binnen Rotterdam werd gegeven, ontbreken. Het oudst bekende geval is dat wat we reeds vermeldden, n.l. de teermaaltijd in den Doelen van ongeveer 1640 (zie blz. 74).

Jarenlang ontbreken dan de noodige aanwijzingen op dit punt. Eerst in 1668 komt er weer licht in de duisternis. Het kostbaar kasboek van het Gilde bevat over dat jaar een post dd. 10 Maart en noemt als plaats van bijeenkomst niet den Doelen, doch de herberg „Het Schilt van Vranckrijck” aan de Spaanschekade. Over „de maeltijt opt aencomen van de Nieuwe Hooftheden” werd aan den kastelein van genoemde herberg, met name Majoor, het nog bescheiden bedrag van f 102-12-0 betaald.

Opmerkelijk is wel, dat er geen maaltijd passeerde, of het verschuldigde bedrag werd – behoudens een enkele uitzondering – telkens hooger, om in den loop der 18de eeuw met rassche schreden tot een voor dien tijd duizelingwekkende topprestatie te leiden, waarvan we het eindcijfer in dit verband nog niet durven te noemen!

In de jaren 1669 en 1670 werd er wederom gedineerd in zoeven genoemde herberg; kosten resp. 124-3-0 en 127-19-8.

Anno 1671 kwamen de Heeren als van ouds weer in den Doelen bijeen, alwaar ze voor een totaal bedrag van f 139-15-0 verorberden.

Blijkens een aantekening van den kasboekhouder aan het

eind van dit jaar „isser door den aencomenden Franschen oorloge en verbodt der wijnen met 't expireren des jaers 1672 int jaer 1673 egeen gilde gehouden”.

Eerst den 26sten Februari 1678 blijkt, dat de Heeren wederom hun gebruikelijken teermaaltijd als van ouds in den Doelen hebben gehouden, waarvoor den kastelein een bedrag van f 163-16-0 competeerde.

Van een volgende bijeenkomst hooren we eerst in het jaar 1718, als wanneer naast een ruimere terminologie – men spreekt nu van een „tractement (tractatie) in den Doelen aan de gildebroeders”, terwijl voordien wellicht sprake was van een diner der Hoofdlieden in intiemen kring – een veel hooger bedrag figureert als voorheen ooit het geval was geweest. Aan Soupert, den kastelein van den Doelen, werd uitbetaald de som van f 966-15- en een apart bedrag voor leverantie van wijnen, verschoten penningen, enz. ad f 513-17.

Twee jaar later is het alsof de Heeren van deze eerste dure escapade ietwat geschrokken zijn; want alles bij alles bedroegen de uitgaven in totaal f 559-9-.

In 1721 is men alweer van den schrik bekomen. Het diner alleen eischte een totaal van f 1029-13-; de wijnen een aparte som van f 377-19- en een spiksplinter nieuw orkest een bedrag van f 117-17-8. De jaren 1723, 1724, 1725, 1726, 1728, 1731 en 1734 leveren niet zooveel nieuws op; de onkosten stegen in dien tijd met bedragen van enkele honderden. Tijdens de bijeenkomst van '24 werd ook gerookt en werden o.a. sinaasappelen geconsumeerd: „Nog aen de bedienden als van het spanne van seijlen en voor tabacq en appelsijna en aardbeijen f 137: 18 : -”. De posten, betrekking hebbende op de festiviteiten in de jaren 1731 en 1734 geven met betrekking tot het orkest en het dansen een nadere omschrijving van het personeel: 9 October 1734, o.a. „aen diverse Musikanten, trompetters, dansmeester, sangmeester, sangster, violiste(n), etc. etc. etc., soo voor reys en teerkosten, huyr van cleeren. f 557 : 15 : 8”. Bij die gelegenheid werden als speciale lekkernij speenvarkens opgediend en voor den Heer Superintendent een fijne schotel: „Betaalt voor seve speenvarkens en een extra-ordinaire schootel op de tavel van de hr. Superintendent en andere kleijnigheede als 4 croonen, etc. etc.

f 80 : 17 : -". Ook „bedienden voor het oppassen" passeeren geregeld de revue.

Het feest van 25 en 26 September 1737 verschilde niet veel van het voorgaande. Leveranciers van wijn waren de Heeren C. van Ameijde, H. Montauban, I. Havelaar en Gerrit van Brienen tot een totale som van f 585 : 18 : -. Voor het eerst – te oordeelen althans naar dit kasboek – begon bij deze festiviteiten de travestie een rol te spelen. Aan de muzikanten en den dansmeester, alsmede voor „het leere van diverse heere gildebroeders aen het huys van Alexius" werd een totaal bedrag van f 267,- uitbetaald. Met Alexius werd bedoeld een lid der in die dagen bekende koorddansers- en goochelaarsfamilie Magito, een voor dergelijke feestelijkheden natuurlijk zeer gewild adres! Vandaar, dat boven de beschikking over 's mans huis voor dansoefeningen ook van zijn diensten voor het vervaardigen van tooneelornamenten en maskeraderequisieten een dankbaar gebruik werd gemaakt: „Nog aen Alexius Magito voor het maaken van eenige ornamenten volgens notitie de somma van f 82.-.-".

Langzamerhand worden de desbetreffende posten in het kasboek uitgebreider – want de feestgenietingen omvangrijker – en voor ons nazaten-medegenieters het savouereen van al dat fijns des te genotvoller!

De rekening van 1740 vertoont den traditioneelen openingspost ten bate van den kastelein van den Doelen: „Betaelt aan Jacob Soupant voor het tractement van de gildebroeders op den 14 en 15 September 1740 volgens reekening de somme van.... f 1260 : 17 : -". Maar met die mooie besomming had onze kastelein buiten den waard gerekend, want den tweeden dag had er blijkbaar wat aan de service gemankeerd; misschien was het eten wat aangebrand of was er iets anders niet heelemaal in orde. Immers prompt hierna volgt een debetpost: „Gecort voor 't slegt tractement van den tweeden dag voor 206 personen à 10 stuyvers de man.... f 103,-".

Ditmaal schijnen de Hoofdlieden groote voorschotten uit eigen beurs gedaan te hebben, zoowel voor 6 okshoofden en 5 ankers wijn „soo in den Doel op het tractement als bij het exerceeren van diverse gildebroeders op het Booterhuys".

De dansmeester, met name Deschambre, en seven muzi-

kanten ontvingen „voor gedane dienst in den Doel voor 2 daagen en voor het leeren van 19 gildebroeders in het Booterhuys” een bedrag van f 334 : 19 : -.

Ook nu werd een beroep gedaan op de diensten van den beroemden Magito voor het maken van ornamenten en kleeren, alsmede voor het gebruik van zijn huis tot het „exerceeren van diverse gildebroeders”, terwijl aan huur van maskeradekleeren een bedrag van f 23,- werd gependeed.

Den 21 en 22 October 1744 kwamen de Wijnbroederen als van ouds weer in den Doelen bijeen voor het houden van het traditioneele gildemaal.

Interessant is het aan de hand van het kasboek te constateren, hoe de kastelein den wenk van vier jaar geleden ter harte heeft genomen en op welke wijze Superintendent en Hoofdlieden daarop reageerden. Volgens ingediende rekening en kwitantie genoot Jacob Soupant de somme van f 1065 : 5 : -, een inderdaad bescheiden bedrag vergeleken bij denzelfden post in de rekening van 1740. Wellicht heeft een en ander er mede toe bijgedragen 's mans financieele aanspraken wat te temperen. Dat hebben de Heeren waarschijnlijk ook wel ingezien, zoodat een extra - thans creditpost - luidt als volgt: „aen denselve voor een extra douseur, omdat alles goet en wel geprepareert was. . . . f 60,-”.

Leveranciers van den wijn waren voor ditmaal de Heeren Jan van der Heij, Jan Bisdom, Gerrit Collenaar en Gerard Houthoff, die daarvoor met de kosten, „volgens reekening f 105,- per oxhooff 100 witte als roode volgens quitansie” een totaal bedrag van f 846 : 4 : - mochten incasseeren.

De dansmeester, thans genaamd Jan van der Sluijs, nam met zoon en dochter, eenige weken tevoren, de honneurs van het instudeeren van diverse dansen aan 16 gildebroeders waar en leverde een nota in ad f 667 : 11 : -, die de Heeren voorloopig naast zich neerlegden. Het moet wel een taai heer geweest zijn, deze danseur met zijn kroost; want de direct erop volgende debetpost in het kasboek luidt woorde-lijk als volgt: „met seer veel moeijten sijn affgecort van dese Reekening f 167 : 11 : -”!

Veel visch werd er bij die gelegenheid verorberd als baars en zalm. En nu is het toch wel heel toevallig, dat bij het

doorbladeren van het interessante kasboek.... tusschen twee pagina's een groote vischschub te voorschijn kwam! Souvenir van den kasboekhouder?

Ook werden er noten gekraakt! Voor 5000 „extra okker-noten” werd f 25,- betaald, voor tabak en dozen en verdere extra verschotten „soo in den doel als aende cleeren, etc.” een bedrag van f 212 : 7 : -.

Voor het exerceeren van gildebroeders stelden ook particulieren hun eigendommen ter beschikking: „Nog voor 2 maande solderhuyr aan Willem de Monchy betaalt voor het exerseeren van de gildebroeders.... f 14 : - : -”.

Op 18 en 19 October 1752 werd het traditioneele maal onder ietwat andere omstandigheden gevierd. Kastelein van den Doelen was nu Johannes Mees, wien voor het diner van 200 personen voor beide dagen een bedrag van f 1120,- werd uitbetaald; voor „Rinse” en rooden wijn, voor het breken van glazen en borden en het vermessen van goederen een extra bedrag van f 90 : 11 : -, alsmede een extra-douceur, „alsoo aen de Hoofthieden genoeg en heeft gegeven”, m.a.w. voor de vlotte bediening, ten bedrage van f 60,-.

Aan wijn werd in totaal f 985 : 11 : 8 geconsumeerd. Acht muzikanten vermaakten de tweehonderd wijnbroederen en ontvingen daarvoor f 199 : 10 : -.

Pièce de milieu van dit festijn vormde het optreden van „Monsieur Cressaud, Entrepreneur van de Franse troep commedianten met haare danseurs en verder gevolgh”, die voor 2 dagen „divertissement” volgens accoord een totaal bedrag van f 525 : - : - mocht incasseeren. Aparte posten in het kasboek met betrekking tot deze voorstelling betroffen nog die ten behoeve van den machinist „voor 't ordonneeren en prepareeren van het Toneel, gedurende 4 dagen; huur van schermen en decoratiën, alsmede vracht van dezelve van en naar den Haag; „voor vet in de lampen.... f 6,-”; „voor ontbijt, coffij en thee en de extra verteering van de acteurs betaalt f 27 : 4 : -”. Den timmerman Gerrit Verreijst, belast met het maken van het tooneel in de Manege, mitsgaders de zitplaatsen en verder toebehooren en het afbreken daarvan competeerde een bedrag van f 212,-, terwijl de dansmeester Jan van der Sluis voor vracht en verteering „in

diverse reijzen om danseurs op te zoeken, met fooij volgens reekeningen" vergeleken bij de vorige feestelijkheden er wel zeer bekaaid afkwam met een bedragje van f 24 : 13 : -!

De totale kosten van deze festiviteiten waren niet ver van de f 3500,- verwijderd, wat wel oorzaak geweest zal zijn, dat het volgende feest eerst in 1760 werd gevierd en wel op 24 en 25 September.

Den 20sten Augustus van dat jaar n.l. werd door de Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde op de gildekamer als Superintendent geïnstalleerd en verwelkomd de oud-Burgemeester Jacob Cossart. Eenstemmig werd toen besloten, om op genoemde dagen alle gildebroeders te convoceeren in den Stadsdoelen tot het houden van „een vriendelijke maaltij". Deze heer Cossart moet wel zeer getapt zijn geweest; want het feest, dat ter eere van deze wereldschokkende gebeurtenis gearrangeerd en geëxecuteerd werd, overtrof alles wat tot nu toe door de wijnbroeders op dat gebied was gepresteerd. In talrijke verzen werd genoemde heer qualitate qua bewierookt en bezongen¹⁾.

De details van dit eclatante festijn dringen weliswaar niet voldoende tot ons door, doch we kunnen ons levendig voorstellen, dat het er meer dan gemoedelijk is toegegaan!

Den kastelein Johannes Mees werd voor het diner van 230 personen gedurende de twee dagen à raison van f 3,- per dag en per hoofd de totale som van f 1571 : 12 : -, met inbegrip van extra kosten en een douceur, uitbetaald. De wijnbron was ditmaal onuitputtelijk: voor niet minder dan f 2052 : 6 : - verdween er door 230 - en misschien nog wel meer! - keelgaten.

Als bijzondere attractie trad voor de Heeren op „Mr. Neijts, Entrepreneur van de Walsche Opera" met muzikanten. Hem competeerde daarvoor een bedrag van f 703 : 10 : -. Aan Mr. Frederik werd voor „divertissement" met zijn kinderen en muzikanten f 178 : 10 : - en aan eenige trompetters f 60,- uitbetaald. De stalbaas van den Broek ontving voor huur van koetsen op den Gildemaaltij de som van f 30,10.

Veel bijzonderheden levert deze verder niet. Opmerkelijk is echter dat de nadruk bij deze gelegenheid wel sterk op

1) Zie Jaarboek der Vereeniging van Ned. Wijnhandelaars 1917, blz. 117 e.v.

het culinaire gedeelte van het feest viel; vooral het aanzienlijk bedrag aan druivenat loopt sterk in het oog! In totaal kwam de pret op een kleine f 4900,-, een voor die dagen respectabele som!

Het volgend gildemaal vond plaats 26 en 27 September 1765 en kostte de Gildekas in totaal ongeveer f 4946,-. Ook nu werd het er goed van genomen. Het diner zelf – voor 230 personen – kwam met inbegrip van extrakosten op f 1604 : 11 : -.

Het blijkt, dat nu ook het jongere geslacht aan de festiviteiten mocht deelnemen; want de „jonge heeren” werden eveneens ten dans afgericht en wel gedurende drie weken, voor welke dressuur met inbegrip van „wijn en drank”, alle avonden tijdens deze danslessen geconsumeerd, een bedrag van f 471 : 4 : - in het kasboek figureert.

Tot goed begrip diene, dat deze gildefeesten conform aloud gebruik enkel en alleen door mannen werden bijgewoond; de dames bleven thuis! Een heel enkele maal mochten zij wel eens van het gildeleven medegenieten, zooals 't geval was bij het inwijden van het nieuwe gildegebouw aan de Punt.

Van tooneelvoorstellingen blijkt ditmaal niet veel. Wel werd er druk gedanst, gemusiceerd, ook vuurwerk afgestoken en natuurlijk duchtig gerookt en gesnoept.

Den timmerman Dekker competeerde „voor huur en stellen van schermen, etc. en leveren van 32 concertblakers” een totale som van f 45 : 7 : -; den „vuur ende konstwerker” A. van Duyl volgens rekening f 30 : 15 : -; Jacobus Godou voor schilderwerk etc. f 29 : 10 : -; J. de Lange voor 16 steenkaersen etc. f 23 : 7 : -; Hendrik Kloete confiturier volgens rekening f 40 : 10 : -; L. Pauw voor huur van 25 „zitkusjens” de somma van f 5 : 1 : -.

Zeer uitgebreid in dit verband is het gedeelte van het kasboek, dat betrekking heeft op de Muziek en op Terpsichore: „den Muzicant Lens voor directie van 't Con-

cert, etc.	f	105	: —	: -
Vermeulen van Leiden voor d'iste Fiool . . .	„	64	: 15	: -
8 Muzicanten uit den Haeg 3 ducatonen ieder				
daegs	„	252	: —	: -

Nog aen deselve voor een Fooij . f	5 : 5 : -
voor de groote Bas . . „	5 : 5 : -
Voor de Pauken of Keteltrommen „	5 : 5 : -
	————— f
De Bok voor de Bas „	15 : 15 : -
Knox & Stroyer „	31 : 10 : -
Stierenberg en Zoon voor 't spelen gedurende de danslessen alle avonden en op 't Concert „	52 : 10 : -
Versluis voor 't spelen op de clawier . . . „	105 : — : -
't gebruyk van idem „	10 : 10 : -
Stegweg den Altviool „	8 : — : -
Jufvrouw Paradis Zangster „	10 : 10 : -
den Tuinder- of Jardinier-Zanger „	36 : 15 : -
den Dansmeester Grenier voor de gegeven danslessen, gegeven 3 weken vóór 't Mael, s'avonts van 6 à 9 uren in den Doele en tusschen beiden aan Huis en voor d'Entree- dansen op het Bal „	10 : 10 : -
John Lilly voor 't maken van de danspakken en 't daerbij geleverde, volgens reekening, na rabat. „	157 : 10 : -
van Dieden (de gildeknecht) voor 1 Fooij voor 't oppassen en bedienen van de Jonge Heeren gedurende gemelte danslessen „	300 : — : -
	15 : 15 : -"

De pikeur kreeg voor het missen van de Manege 2 ankers wijn, één rooden en één witten wijn; de bouwmeester van Aken en de Stadsbaas Cool „voor de directie bij 't stellen van 't Tooneel en de Zitplaatsen (dat de Stadt op haer kosten heeft laten doen)” eveneens ieder een anker wijn.

Het archief van het Wijnkoopersgilde bevat als kostbaar reliquie een interessante lijst van tooneel- en maskerade-requisieten, welke kennelijk dienst gedaan hebben bij het illustere knalfest. Curiositatis causa geven we dezen inventaris in zijn vollen omvang weer:

Inventaris van de Klederen en Ornementen, gebruikt op het Theater voor het Divertissement gegeven bij de Gilde Maeltijt den 26 en 27e September 1765 en bij het Gilde bewaert.

Gepakt in een Koffer:

Voor het groot Ballet van Bacchus

Witte Rokjes, Broek en Muts van Durance met Wijngaerts
Blaren van Groen Linde (linnen) daerop geregen.

1 voor Bacchus.

1 voor d'Entree Danser.

16 voor Bacchanten die dansen.

18 Rokjes, Broeken en Mutsen.

Voor het Taylors of Snijders Ballet

Rooije & Blauwe Rokjes, Broek en stroode Hoetjes omboort.

1 voor d'Entree danser

8 voor d'andere dansers

9

nog

2 Amazoontjes Manteltjes en rok.

1 pakje voor Pieroo.

4 Kroonen om op het Theater te hangen.

1 Toelast, die voor Bacchus Ton gedient heeft en daer
voor op den Bodem te lezen was: „Vivat den Superintendent,
vivat de Hoofluiden, vivat Het Wijnkopers Gilde”, dat uit
den Bodem van bortpapier gehakt was en door een vierwerk
(vuurwerk) van binnen verligt wiert.

1 Bort voor een Herberg, verbeeldende een Swaen, die op
doek geschildert „in de boerekermis”, op den tweden Avondt
gebruikt.

1 Lap doek, op d'eene zijde 1 groote Tros druiven en aen
d'andre kant Het Wapen van den Superintendent, dat boven
aen d'Agterscherm hong.

Trotsen druiven, van agteren een Letter, die onder het
bovengemelde Wapen aen d'agterscherm aen Latjes hongen
en welke Trotsen door d'Entree danser wierden aengeraekt
en losgesneden neder vielen, wanneer ieder een Letter was
en met elkander deze zin uitmaekte:

A l t i j t b l o e i j e H e t G i l d e

en de groote Tros omgekeert zijnde vertoonde Het Wapen.

Hang- of Concertblakertjes om tusschen de schermen en
anders te hangen, groen geverwt en ieder met 2 pijpen.

Platte vierkante blakertjes, die vooraen op het Toneel gespijckert wierden met eene pijp.

Verders een kist met eenige Maskeren en andere rommelarij.

De laatste maal dat we van een luisterrijke bijeenkomst der broeders van het Wijnkoopersgilde hooren, is het jaar 1772. Van de bijzonderheden van het feest zelf komen we ook weer niets te weten, wel van de preparatieven, met name die tot het arrangeeren van een tooneelvoorstelling en het geven van een concert. De desbetreffende resolutie van Heeren Superintendent en Hoofdlieden van het Gilde dd. 30 September van dat jaar luidt woordelijk als volgt:

„Is nader gebesoigneert en gedelibereert over het aenstaende Gildemael, hetwelk bij Superintendent en Hoofthuiden reets bepaelt was en nu nog nader is vastgesteld op Donderdag en Vrijdag den 15en en 16en October aenstaende.

Is voor 't collegie gecompareert (Marten) Corver, directeur van de Nederlandsche Haegsche Schouwburg; en met denselve overeengekomen, dat hij benevens de verdere acteurs en actrices beide de avonden van de voorsz. 15e en 16e October in de Manege (op het Toneel aldaer ten kosten van 't Gilde op te rigten) zoude vertoonen:

voor d' 1e Avondt: Alzire of d'Americaan Treurspel¹⁾ en De Hagenae t'Enkhuisen, blijspel²⁾;

voor de 2e Avondt: De Vrek, blijspel³⁾ en De Koopman van Smyrna⁴⁾.

En dat hij daervoor zoude genieten één hondert goude ducaten ofte 525 guldens, derzelver reiskosten, teerkosten, vragt van de schermen, 't schikken en orneeren van 't Toneel, alsmede de leverantie van 't ligt daeronder begrepen, zonder daervoor ietwes in rekening te mogen brengen.

Egter ingeval van vigelancie ten genoeg van 't Collegie onder belofte van een douceur of extra gifte ter discretie van tzelve collegie.

1) Door Voltaire, naar een vertaling van S. Feitama (1770). 2) Een blijspel, in 1758 gemaakt door F. Hartsinck, regent van den Schouwburg te Amsterdam, naar een klucht van de Boussy, „Le François à Londres”. 3) Door Molière, naar een vertaling van I. Pluimer, eveneens regent van den Amsterdamschen Schouwburg (1658). 4) Door de Champfort, uit het Fransch vertaald door M. G. de Cambon, geb. van der Werken. Zie ook: P. Haverkorn van Rijswijk: „De oude Rotterdamsche Schouwburg”, blz. 13.

Verders is mede gecompareert de musikant Lens, en aan dezelve geproponeert omme het orchester te reguleren, 'tgeen bij denselve is geaccepteert".

't Is alsof de Heeren er een voorgevoel van hadden, dat dit onherroepelijk hun laatste gildefestijn zou worden. Van daar dat ze de blommetjes nog eens duchtig buitenzetten. Om een indruk te geven van wat al zoo bij gelegenheid hiervan aan al die genoegens ten koste gelegd werd, laten we de kostenrekening in haar geheel volgen:

„Kosten wegens 't Gildemael & Divertissement, gegeven in de Stats Doele den 15 en 16 October 1772.

Aen Nic. Sterkstat voor 6 Robbevelle Tabaksdoosen volgens rekening f 63 : — : —

Aen de Hr. Post gerestitueert, wegens verschot voor 6 pd. Tabak „ 20 : 2 : —

Aen den castelein in den Doel, Johannes Hern, volgens rekening:

voor 't Mael van 230 personen 's middaegs en 's avonts, 2 dagen à f 3,- daegs volgens accoort. f 1380 : — : —

voor 300 Perseken „ 30 : — : —

voor 300 Citroenen „ 16 : — : —

voor een soupé den 14 October van 5 personen. „ 12 : 10 : —

voor 't mael van Comedianten, musikanten, etc. 26 pers. „ 45 : — : —

voor geleverde wijnen, pijpen, coffy & melk, gebroke glasen en vermiste goederen in diverse posten „ 91 : 16 : —

voor een douceur „ 64 : 14 : —

————— „ 1640 : — : —

Aen de volgende Fooijen:

aen de 4 corporaels yeder 1 ducaton „ 21 : — : —

aen de Bediendens in den Doel „ 15 : 15 : —

aen de knegts van den Heer Superintendent „ 10 : 10 : —

aen idem van de Heer Post „ 10 : 10 : —

aen idem van de Heer Boom „ 10 : 10 : —

aen idem van den Heer Suurmondts „ 10 : 10 : —

aen idem van den Heer Rocquette f	10 : 10 : -
aen van Dieden (de gildeknecht) „	5 : 5 : -
aen J. W. v. d. Broek, voor Huur van koetsen volgens rekening. „	3 : 12 : -
aen de Heeren Hooftluiden voor verschot van koetsen. „	9 : 11 : 8
Voor geleverde wijn volgens rekening:	
aen de Hr. Jacques Rocquette voor 3 oxh., 4 ankers en 30 bottels rode wijn f	819 : 9 : -
aen E. Suurmout & Zoon voor 14 ankers Witte Bergeracwijn & 1 anker roode & 1 anker witte wijn „	421 : 17 : -
aen Gerrit Post voor 14 anker witte Bergeracwijn & 1 anker roode & 1 anker witte wijn „	412 : 17 : -
	————— „ 1654 : 3 : -
Wegens 't Divertissement:	
aen (Marten) Corver, Directeur van de Nederduitse Schouwburg in 's Hage voor het vertoonen van de volgende stukken op den 15den en 16den October 1772 in de Manege van Stats Doele: (volgt het hierboven reeds weergegeven programma)	
alle reis- en teerkosten, vragt van de schermen, 't orneren van 't Toneel daeronder begrepen, volgens accoort . f	525 : — : -
nog voor een douceur of fooy voor vigilance „	75 : — : -
nog aen den Danseur Stompwijk een fooy „	10 : 10 : -
aen d'Acteurs voor een fooy „	7 : — : -
	————— „ 617 : 10 : -
Aen Jacobus Godou, schilder, voor extra ornering of beschilderen van 't Toneel volgens rekening „	98 : 19 : -
Aen J. de Lange en Zoon voor leverantie van kaarsen, gebruikt in de Manege, volgens rekening „	19 : — : -

Aen J. B. Robart, banketbakker, voor leverancie van banket, confituren, etc., gebruikt in de Manege, volgens rekening	f	78 : 18 : -
Aen de bode van der Pol voor leverancie en bezorgen van de kussens, in de Manege gebruikt, volgens Notitie	„	16 : 18 : -
Aen de volgende Musicanten, zoo voor 't spelen op 't Orchester als anders:		
aen Berkenhof, 1e Viool	„	14 : — : -
voor vergoeding van schade aen zijn hoet	„	6 : — : -
Roos, 1e viool	„	14 : 1 : -
de Bok, 2e viool	„	14 : — : -
voor 't spelen 's nagts	„	10 : 10 : -
Sturenberg, 2e viool	„	10 : 10 : -
Bouchelles, altviool	„	10 : 10 : -
voor 't spelen 's nagts	„	10 : 10 : -
Weijs, Bas	„	14 : — : -
Jordan, Contrabas	„	14 : — : -
2 Hautbois uit 's-Hage à 3 ducaton daegs	„	63 : — : -
1 Basson idem idem	„	31 : 10 : -
2 Walthoorns } daegs 5		
2 Trompetters } ducaton . f	26 : 5 : -	
voor ieder Nagt	„	10 : 10 : -
voor de 2 dagen en nagten	„	73 : 10 : -
Pek, Violist, voor de 2 nagten	„	10 : 10 : -
Aen Lens voor 't besorgen & de directie	„	21 : — : -
		<hr/>
		f 4633 : 3 : 8

Dus heeft het Gildemael en divertissement d'Ao 1772 in 't geheel gekost: f 4633 : 3 : 8".

Wat nu direct oorzaak geweest mag zijn van het verbreken eener de eeuwen door hooggehouden gildetraditie, valt niet met zooveel woorden te zeggen.

Wel blijkt uit een resolutie van het gilde dd. 14 April 1775, dat een der broederen namens den toenmaligen Superintendent een voorstel gedaan had tot het doen eener gift uit de

gildekas ten behoeve van de nieuw opgerichte diaconiescholen, gelijk dat reeds door de andere gilden was geschied. De Diaconie ging in die dagen n.l. onder zware lasten gebukt, zoodat de Heer Superintendent, die de behandeling dezer gewichtige aangelegenheid in de vergaderingen der Vroedschap wel van nabij moet hebben meegemaakt, het niet meer dan logisch zal hebben gevonden, dat ook het Wijnkoopersgilde zijn steentje tot leniging der heerschende nooden bijdroeg.

Doch de gildebroederen hadden meer oog voor wat zich in eigen kring afspeelde en dat was nu ook niet altijd zoo rooskleurig! Vrij talrijk waren de tot armoede vervallen wijnkoopers of weduwen van wijnkoopers, waarvan er sommigen tot last der diaconieën of armenzorg waren gekomen.

Wat lag dus meer voor de hand, dan dat men „de capitale sommen, die er van tijd tot tijd uit de Gilde-casse meestal op een nutteloze en verkwistende wijze zijn besteed geworden tot 't houden van een gildemael" ten goede deed komen „aan brave dog tot armoede vervallen gildebroederen ofte weduwen derzelve"?

Met eenparigheid van stemmen werd dus besloten, „provisioneel eenige der gelden ofte penningen, die anders tot het voorgemelte maal plegen gebruikt te werden ofte door de economie van dit Collegie jaarlijks uit d'inkomsten van dit Gilde werden gespaart", aan te wenden tot het doen der bewuste giften.

Uit alles wat we omtrent de bijeenkomsten van het illustere gilde en de vrijgevigheid der Wijnbroederen hebben weergegeven, blijkt dus, dat de middelen, waarover de heeren konden beschikken, hen daartoe ruimschoots in staat stelden.

Dat bracht het floreerend wijnkoopersbedrijf dan ook wel mee. Typische staaltjes van een bloeienden handel duiken zoo nu en dan uit de archiefbronnen op.

Zoo lezen we dd. 16 Augustus 1639 reeds van den Rotterdamschen wijnkooper Jan van Luffel, hoe zijn zaak zoo'n vlucht had genomen, dat hij zich genoopt zag, iemand in zijn dienst te nemen, „omme voor hem van Luffel te trecken ende reijsen, soo in Vranckrijck, Engelant als elders, daar het den voornoemden van Luffel gelieven sal hem te ordineren ende

aldaer getrouwelijck te verrichten ende verhandelen sijn van Luffels affairen, sulcx hij hem mondeling heeft aengeseijt ende naderhant bij missiven sal comen te ordineren"; een op en top commisvoyageur dus, wien bovendien uitdrukkelijk werd verboden, gedurende de eerste twee jaren na z'n aanstelling „voor hemselven ofte voor anderen, wie hetselve oock soude mogen wesen, eenige negotie, handelinghe ofte factorie te mogen doen, directelijck noch indirectelijck" ¹⁾).

Een andermaal weer – anno 1638 – is het de wijnkooper Daniel van Flierden, wiens „affairen" dusdanig zijn uitgedijd, dat hij het noodig oordeelt, ook zelf wat meer met de geheimen van het vak op de hoogte te geraken. Weshalve hij besluit, voor den tijd van twee jaren als knecht in zijn dienst te nemen Johannes de Groen uit Dordrecht, om hem van Flierden gedurende dien tijd niet alleen te dienen „in sijn neringe van wijnen, brandewijnen, gedistilleerde wateren metten gevolge ende aencleven van dien", maar ook om hem „bekent ende deelachtig te maecken de kennisse ende wetenschap, die hij meerder is hebbende, van het toemaecken, bereijden, snijden ende proeven van wijnen, sonder daerinne iets voor den voornoemden van Flierden te verswijgen" ²⁾).

Zelfs naar Frankrijk vergezelden de knechts hun meesters. Den 12den Januari 1629 sloten de reeds bekende wijnkooper Joachim de Wolff en Joris de Jong een contract, waarbij laatstgenoemde zich verplichtte gedurende vier jaren bij zijn patroon in te wonen „ende wesen desselffs meesterknecht in Vranckrijck", diens „boecken houden van den handel ende coopmanschap, die den voornoemden de Wolff aldaer in Vranckrijck sal doen ende drijven ende voorts denselven de Wolff in alles obedient sijn en doen sulx als een getrouw meesterknecht ende boeckhouder schuldich is ende behoort te doen, enz.", om na verloop van genoemden termijn de keuze te krijgen van daarna nòg twee jaren met hem de Wolff „in compagnie" te blijven ³⁾).

Contracten van compagnieschap (firmacontracten) tusschen wijnkoopers werden binnen Rotterdam met name gedurende

1) Not. Prot. Arnout Wagensvelt, 145/208.

2) Id. 145/182.

3) Id. 143/339.

de laatste decennia der 17de en het begin der 18de eeuw in grooten getale gesloten.

Op 20 September 1675 gingen Johan Heydanus, oudschepen dezer stad, en Sinjeur Johan Woel een dergelijk contract aan, „bestaende in het negotieren van Fransche wijnen en brandewijnen ende factorie van deselve spetie”, en wel voor den tijd van vier achtereenvolgende jaren. Beide partijen verplichtten zich tot storting „van alsulcke somme van penningen als op de boecken, genombreert A, genoteert”, welke penningen den contractanten ieder voor de helft zouden toebehooren. Winst en verlies zouden half en half genoten en gedragen worden. Geen van beide compagnons mocht gedurende dezen tijd „particuliere handeling van Franse wijn of brandewijn doen nogte (noch) oock in deselve waren eenige commissie of factorij tot sijn particulier proffijt waernemen ende bedienen”. Wel mocht een van beide compagnons, wanneer de tijd tot bespreking ontbrak, wijnen of brandewijn voor de compagnie verhandelen, mits tot geen hooger bedrag dan f 2000,-; bij hooger bedragen was schriftelijk consent van de andere partij vereischt. Bij weigering van toestemming was de handelende partij verplicht „sijn voorgenomen handeling te staecken” en c.q. het verhandelde voor zijn risico te nemen. De goederen en gelden der compagnie mochten niet voor particuliere schulden verbonden of aangewend worden; ook mocht geen van beiden geld ten laste van de compagnie beuren of op intrest nemen dan met toestemming van de andere partij.

De Heer Heydanus werd belast met de kas en was gehouden „deselve te verantwoorden datter aen tecort soude mogen comen en goet doen (vergoeden)”. Van Woel moest de boeken houden en verplichtte zich „alle half jaeren dezelve sluijgende te maecken en een behoerlijcke balance ofte staet van de geheele compagnie te maecken”. Ook werd hij belast met de correspondentie, terwijl Heydanus hiertoe eveneens was verplicht, doch alleen „soo den tijt sulcx vereijste”.

Het „comptoir” zou worden gehouden ten huize van Heydanus, „ten ware den voornoemden Jan Woel quam te trouwen”, als wanneer het ter keuze van hem Heydanus zou staan vrij toegang te hebben tot het kantoor, inzage te nemen

van de boeken en daaruit ten laste van de compagnie zoodanige extracten of copieën te lichten als hij noodig achten zou.

De met onderling goedvinden aan te nemen kuipersknecht zou uit de firmakas worden betaald. Mocht naderhand bevonden worden, dat men een „cantoorknegt” behoefde, dan zou deze ten huize van Heydanus verblijf houden, doch ingeval Woel kwam te trouwen, zou Heydanus de keuze hebben, of de employé te diens huize zou blijven wonen. Eventueel leergeld van zoo'n knecht zou ten bate van de gemeene kas komen, terwijl diens kostgeld werd gesteld op f 150,- 's jaars.

Verder zouden de compagnons „haer apparte huyshouding hebben”.

Vóór het verstrijken van den vastgestelden termijn mocht geen van beide compagnons zonder toestemming van den ander uit de compagnie scheiden, bij overtreding van welk voorschrift „soodanige tegendoender” zijn compagnon vóór alle deeling een bedrag van f 2000,- uit de gemeene kas moest laten genieten.

Kwam vóór expiratie van de vier jaren een der compagnons te overlijden, dan eindigde de compagnieschap en bleef de langstlevende van hen de zaak op eigen risico voortzetten, terwijl hij tevens gehouden was aan de weduwe over te leveren „een behoorlijke balance of staet van de voors. compagnie”. Bovendien moest hij een door zijn medeerfgenamen daartoe speciaal gecommiteerden erfgenaam vrijen toegang tot het „comptoir” verleenen, hem inzage van de boeken geven, aanwijzing doen van de „effecten” van de compagnie; verder terstond de gereede penningen in kas voor de helft uitkeeren aan de weduwe of genoemden erfgenaam. Ook was hij verplicht zoodra mogelijk de gerechte helft van alle overige goederen en effecten van de compagnie over te geven.

Heydanus, die eigenaar was van een pakhuis aan de Noordzijde van de Wijnhaven, was verplicht dit in huur af te staan ten dienste van de compagnie en kon daarvoor jaarlijks f 200,- huur bedingen, terwijl hij tevens conform de stadskeur voor het onderhoud ervan moest zorg dragen.

„Differenten ofte onluste” tusschen de compagnons moesten door bemiddeling van drie onpartijdige lieden, aan te wijzen door de Schepenbank, ten spoedigste uit den weg geruimd

worden, zonder dat partijen van de uitspraak in beroep konden komen.

Elk van partijen mocht „sich dienen van assurantie voor zijn particulier”, mits betaling van de premie buiten bezwaar van de compagniekas plaats vond; alvorens evenwel tot verzekering over te gaan, moest de andere partij geraadpleegd worden over de vraag, of die assurantie niet voor de gemeene compagnie moest gelden.

Ook verplichtten partijen zich over en weer tot bekostiging van alle groote en kleine vaten en gereedschappen, terwijl Jan Woel gehouden was „int scheijden van de compagnie” een en ander na taxatie tot zich te nemen. Ingeval van overlijden van Woel kwamen die gereedschappen, eveneens na taxatie, aan Heydanus.

De „teeckeninge” van de compagnie zou zijn: Johan Heydanus & Jean Woel.

Onnoodig te zeggen, dat Heeren Wijnkoopers bij zooveel welvaart en daaruit voortvloeienden rijkdom voorstanders waren van een zekere mate van vrijheid en dat ze belemmering van die vrijheid met alle mogelijke middelen trachtten te verhinderen.

Een dikke doorn in hun oog is dan ook te allen tijde geweest de onder dwang opgelegde verplichting tot het afleggen van den eed tegen den tijd der verpachting van den impost der wijnen.

Reeds in een resolutie der Staten van Holland & Westvrieslandt dd. 12 Januari 1600 heet het, dat de Officiers van diverse steden, waaronder ook Rotterdam, gehouden waren den grossiers en tappers van de wijnen aldaar „den eedt volgende de placaten ende ordonnantiën” af te nemen, in presentie van twee schepenen, aan te teekenen de namen van hen, die zich daaraan hadden onderworpen en deze namen op te zenden aan Heeren Gecommitteerde Raden.

Uit een resolutie van 5 April 1659 blijkt, dat het formulier van dien eed nog zeer beknopt was; de candidaat zwoer, over alle door hem te verkoopen wijnen 's Lands Impost te zullen voldoen, om die weer te verhalen op den kooper, „sonder daervan bij sluyckinge, compositie ofte in eenige

andere manieren, directelick of indirectelick yets voorbedachtelick te verminderen, etc.”

In 1679 werd de inhoud aanzienlijk uitgebreid: men zwoer, niet te zullen fraudeeren of doen fraudeeren den impost op de wijnen; dat men de okshoofden en vaten niet zou uitslaan, voor en alear die geroeid en geritst waren door een gezworen wijnroeier; dat men geen wijn of meê in huis, kelder of pakhuis zou inslaan, alvorens daarvan aangifte aan pachter of collecteur van den impost gedaan en een biljet ervan gehaald te hebben; dat men uit kelder of pakhuis, gelegen binnen zo roeden van een herberg of tapperij, geen wijn in 't groot of klein zou leveren aan den herbergier of tapper; dat men met ingang van de pacht aanwijzing zou doen van allen wijn en meê, welke men in huis, kelder of pakhuis had liggen, teneinde door den pachter gepeild te worden; dat men geen wijn of meê zou vervoeren zonder daarvan aangifte gedaan te hebben aan den pachter en dat men zonder behoorlijk biljet geen wijn of meê binnen de Vereenigde Provinciën of daarbuiten zou vervoeren.

De bedoeling van dezen eed was dus eenerzijds fraude tegen te gaan, anderzijds de financieele resultaten van den impost op te voeren. Herhaaldelijk wisten de wijnkoopers gedaan te krijgen, dat de eed niet geëischt werd; doch van hun kant drongen de pachters van den impost even sterk op handhaving ervan aan; telkens ook bleek, dat niettegenstaande het vereischte van den eed de opbrengst vaak danig tegenviel.

Het zou te ver voeren, de met deze geschiedenis samenhangende questies in extenso te behandelen. Halverwege de 18de eeuw kwam het in verschillende plaatsen als Haarlem, den Haag, Leiden, Amsterdam tot heftige beroeringen. Berucht was het wijnkoopersoproer in laatstgenoemde stad in den jare 1748.

In 1751 werd door de Staten van Holland opnieuw op het afleggen van den eed aangedrongen. Rotterdam protesteerde onmiddellijk in de Statenvergadering en de Rotterdamsche wijnkoopers weigerden resoluut den eed te doen, „vermits sijlieden met het doen van den eed de totaale ruwiene van de wijn-negotie en van haar particulier bestaan in 't bijzonder” tegemoet zagen. Het is wel interessant kennis te nemen van

de vaak hartstochtelijke ontboezemingen der Heeren Wijnkoopers, in hun vergaderingen geuit tegen het onderwerp in kwestie; zoo heet het eenmaal, „dat het doen van soo meenigvuldige eeden niet als met afgrijzen can werden aengehoort”, afgaande op de mededeeling van den collecteur van Arkel, blijkens welke van de 72 wijnkoopers, die den eed hadden gepresteerd, er geen 6 waren, die zich eraan hielden!

Na herhaalde bijeenkomsten werd besloten terzake een audientie aan te vragen bij Z.H. den Prins-Stadhouder. In een vergadering van het Wijnkoopersgilde dd. 13 Augustus 1751 werd een rapport overgelegd, blijkens hetwelk eenige gecommitteerden op audientie waren geweest bij Hare Koninklijke Hoogheid de Prinses van Oranje, die „vermits de onpasselijkheid van Zijn Doorlugtige Hoogheijt” gedurende drie kwartier met veel attentie naar de vertoogen van de Heeren had geluisterd. Ook dit had geen succes. Zelfs werd gedreigd met ontzetting uit het beroep van wijnkooper ingeval van weigering tot eedsprestatie.

Den 17den Augustus 1751 werd plotseling bekend, dat de wijnkooper Gerrit Hagedoorn tegen zijn gegeven woord den eed voor Heeren Schepenen dezer stad had afgelegd. Dat zette kwaad bloed en de gevolgen bleven dan ook niet uit. Toen Hagedoorn na het afleggen van den eed vergunning had gekregen tot het afleveren van wijn, gebeurde het, dat eenige jongens, ongetwijfeld daartoe aangepord door de andere wijnkoopers, „voor zijn hujs gecoomen sijnde eenige baldaadigheijt hebben gepleegt en van tijt tot tijt seer veele sijn bijeengecomen, terwijl de soon van Gerrit Hagedoorn seer onvoorsigtiglijk de daar staande menigte uijtscholdt voor canaalje. Waarop door eenige jongens met steenen alle de glaasen genoegsaam sijn uijtgesmeeten en verders de deuren soo van sijn hujs als pakhuijs geforceert sijnde, hebben aldaar seer slegt hujs gehouden, suiypende sig vol en sat en gooiende de aldaar vindende(!) volle bottels met wijn op de straat aen stukken, slaande de oxhooffde in cleijner fustacie den boodem in, en lieten de voedervaaten leegloopen; ruijneerende verders in het pakhuijs al wat haar voorquam, sonder egter aen sijn persoon off huijsgesin nogte (noch) aen sijn meubilaire goederen eenige de minste schaadens te hebben toegebracht”.

Pogingen, door Hagedoorn in het werk gesteld om assistentie bij den Heer Hoofdofficier Mr. Arnout Leuven faalden. Waarop de woede van het gepeupel, ziende dat geen weerstand werd geboden, des te grooter werd en men om 9 uur in den avond zelfs overging tot het luiden van de alarmklok. De aldus te wapen geroepen burgercompagnieën wisten den opstand te dempen. De schade werd begroot op 100 à 120 okshoofden. Vanwege de Heeren van de Wet werd een publicatie afgekondigd, waarin een premie van 1000 gulden werd toegekend aan hem, die de daders zou kunnen aanwijzen.

Met dat al kregen de Rotterdamsche wijnkoopers op het stuk van den eed hun zin niet.

Den 19den Augustus 1751 werd een plakkaat van de Staten van Holland & Westvriesland dd. 14 Augustus van dat jaar gepubliceerd, waarbij zij ordonneerden, dat o.a. alle wijnkoopers van Rotterdam bij eerste aanzegging verplicht waren den eed te presteeren voor H.H. Schepenen-Commissarissen. Bij weigering zouden ze gedurende twee jaren niet tot de wijnkooperij worden toegelaten. „Ten faveure van de commercie” zouden aan hen in hoedanigheid van factours, zeehandelaars en grossiers biljetten van in- en uitslag worden uitgereikt, „mits sig omtrent de quantiteit, die sij in- oft uijtslaan preciselijck reguleerende naar de Ordonnantiën op de wijnen, meê en azijnen, etc.” op de verbeurte van f 2000,— met de kans, uit de landen van Holland en Westvriesland gebannen te worden. Bovendien zou de in te stellen klacht nimmer verjaren.

De schielijke uitvaardiging van dit plakkaat was voornamelijk een uitvloeisel van het geweld, gepleegd aan huis en goederen van Gerrit Hagedoorn, hetgeen „in 's Haage seer euvel was opgenoomen”. Het gerucht ging aldaar, dat reeds patenten waren uitgereikt aan een corps Zwitsers om naar Rotterdam te marcheeren; hetgeen evenwel na ontvangen bericht, „dat alles stil en in rust was gebragt, geen verder gevolg heeft gehad”.

Dienzelfden dag volgde een oproep aan alle Rotterdamsche wijnkoopers, om tegen Zaterdag den 21sten Augustus e.k. te compareeren voor H.H. Schepenen-Commissarissen tot het afleggen van den eed.

In de vergadering, den volgenden dag belegd in het Wijnkoopersgildehuis, werd de nadruk gelegd op het feit, dat alles bijeengenomen, men „nu seer klaar conde sien, dat alles tevergeefs was gedaan en dat op haare continueele vertooningen en remonstranties geen de minste reflectiën waaren genoomen”. Om een „totaale ruwiene” te voorkomen besloten de Heeren het hoofd maar in den schoot te leggen en erop aan te dringen, „dat men behoorden op morgen alle tegelijk te compareeren voor Heeren Scheepenen-Commissarissen om de voorseijde eedt aff te leggen en te presteeren, als sijnde geen ander middel overigh”. Na dit bondig besluit werd nog hevig gedebatteerd, „vermits de sentimenten van de respectieve wijncoopers niet alle unaniem waaren, dog door de meenigvuldige leeden en drift in sommige gildebroeders onverstaaenbaar om daarvan te oordeelen”. Er werden dus nog harde noten gekraakt in die vergadering!

Al bij al waren het 146 broeders, die met hangende pootjes de gang naar Canossa ondernamen¹⁾.

Een paar questies nog vragen onze aandacht. In den loop dezer bijdrage zagen we reeds, hoe er vaak geknoeid werd met het vaatwerk. Ook met de flesschen werd het niet al te nauw genomen. In 1729 kwamen bij de stedelijke regeering klachten in over leverantie van wijn „op boetèljes, die kleijn zijn ende op verre nae de maet niet houden gelijk behoort” met het gevolg dat een okshoofd niet meer dan 270 boetèljes bevatte, ja dikwijls veel minder.

Een commissie uit de Wet werd belast met het onderzoek naar de gegrondheid dezer klachten, terwijl tevens verzocht werd na te gaan in hoeverre de „keur van 't ijcken ende van de tappers” eenige wijziging zou moeten ondergaan met betrekking tot deze aangelegenheid. Het advies van deze heeren luidde, „dat het niet qualijck zoude zijn, dat daeromtrent bij een keur wierde voorzien”, welke keur den 21sten Januari 1730 in werking trad.

De wijncoopers mochten voortaan geen wijn „in bouteilles” aan burgers en ingezetenen dezer stad of aan lieden,

1) Resolutieboek van het Wijnkoopersgilde. Mr. H. C. Hazewinkel, „Geschiedenis van Rotterdam, dl. I - blz. 299 e.v.

woonachtig in de jurisdictie der stad, leveren, tenzij deze onder den kraag voorzien waren van een looden band, geijkt met het stadswapen en op het soldeersel voorzien van de beginletter van 's ijkers achternaam, „houdende de opregte Rotterdamse mate van de quantiteit van de verkogte wijn”, op straffe van een boete van 100 gulden. Koopers van wijn, die op aflevering in ongeijkte flesschen stonden, moesten daarvan bij een speciaal ondertekend biljet doen blijken. Leverantie aan „ordinaris houders”, herbergiers, tappers of slijters mocht echter uitsluitend in geijkte bottels plaats vinden op een boete van 200 gulden. Aflevering van wijn per flesch door genoemde personen aan bezoekers hunner etablissementen mocht ook enkel in geijkte flesschen geschieden, op verbeurte van den wijn en een boete van 6 Caroligulden voor iedere ongeijkte flesch.

Champagne, Bourgogne en andere fijne wijnen, gewoonlijk in flesschen van buitenslands ingevoerd, vielen van zelf buiten de bepalingen dezer ordonnantie.

Het ijken geschiedde – met inbegrip van brengen en halen der flesschen – geheel voor rekening van den eigenaar, terwijl de ijkmeester de flesschen, welke tijdens het meten of ijken mochten komen te breken, door andere van behoorlijke grootte moest vervangen. Bekeuring van overtreders geschiedde door den Hoofdofficier, de substituut-schouten, de dienaars van Justitie en den ijkmeester en verder door een ieder wien wijn „in onbehoorlijke bouteilles” werd afgeleverd of wijn te drinken werd gegeven uit dergelijke flesschen.

Een aangelegenheid, welke in wijnkooperskringen veel stof deed opwaaien, was het „misbruik”, dat in de tachtiger jaren der 18de eeuw begon in te sluipen, voornamelijk bestaande in het door particulieren invoeren van wijnen, welke buiten den officieelen wijnhandel om door bemiddeling van commissionnaires aan den man werden gebracht.

In een vergadering van het Rotterdamsche Wijnkoopersgilde dd. 1 Februari 1786 werd dienaangaande een missive van gecommiteerden uit het Dordsche Wijnkoopers- en Kuipersgilde ter tafel gebracht. Daarin werd erop gewezen, hoe talrijke Duitsche kooplieden steden en dorpen van Hol-

land met Rijn- en Moezelwijnen overstroomden, welke zij per ponçon, aam, halve aam, anker, half anker, kwart anker, ja zelfs in flesschen, verpakt in kisten of vaten, per schip van Keulen uit aan hun commissionnaires verzonden met speciale order voor de verzending zorg te dragen. Onnoodig te zeggen, dat deze manipulaties tot groot nadeel strekten niet alleen van den wijnhandel, doch ook van bedrijven, welke ten nauwste daarmee samenhangen, als kuiperijen en glasblazerijen.

Dat gold evenzeer voor de Fransche wijnen, welke niet-wijnkoopers voor hun rekening importeerden en door aan hen verplichte personen lieten behandelen en afbottelen.

Tegenover dergelijke grove inbreuken op de aloude rechten der Wijnkoopers kon men niet onverschillig blijven!

De Dordsche wijnkoopers stelden dus voor, „hiervan een algemeene zaak te maken” en een collectief adres in te dienen bij de Staten van Holland & Westfriesland, teneinde beperking van invoer van Rijn- en Moezelwijnen in bottels en op de kleine fust te verkrijgen, met dien verstande dat niet minder dan een toelast, houdende vier amen, per persoon mocht worden ingevoerd. Met betrekking tot de over zee geïmporteerde wijnen wilde men voorstellen het minimum te bepalen op een vat per persoon. Leverantie van particulieren aan particulieren moest ten eenenmale worden verboden, behalve voorzoover het betrof wijnen, afkomstig uit sterfhuizen, overgegaan op de erfgenamen.

Het werd hoog tijd dergelijken „inkruypingen” den kop in te drukken en alles in het werk te stellen wat tot bloei en welstand van den wijnhandel bevorderlijk kon zijn. „Wel-aan, laten wij de handen ineenslaan en geen tijd verzuimen”, aldus de alarmkreet van die van Dordt aan het adres van hun collega's tot het ondernemen van een kruistocht tegen misbruiken, welke tot nu toe vreemd waren geweest aan het monopolistisch karakter van het wijnkoopersbedrijf.

De Hoofdlieden van het Rotterdamsche gilde betuigden hun adhaesie met het voorstel. Na verkregen overeenstemming met de wijnkoopers van de voornaamste steden van Holland werd in Augustus van genoemd jaar een uitvoerig request ingediend bij Haer Ed^e Groot Mogenden de Staten

van Holland en Westfriesland, waarin de onderhavige grieven nog eens dik werden onderstreept. „Met allen eerbied” werd verzocht den invoer van wijn anders dan in fust te verbieden, uitgezonderd de fijne wijnen, alsmede alle voor doorvoer bestemde wijnen; ook te ordonneeren, dat particulieren, niet beëdigde wijnkoopers, uit Duitschland of van zee geen kleinere hoeveelheid mochten inslaan dan t.a.v. kooplieden, factours, zeehandelaars en grossiers was voorgeschreven, minimaal tot een voeder Rijnschen of Moezelwijn en acht okshoofden Franschen wijn; dat de wijnkoopers zelf minstens één voedervat of één toelast Rijn- of Moezelwijn en twee vaten of acht okshoofden Franschen wijn mochten inslaan; dat óók geen Rijn- of Moezelwijn uit eenige provincie of het gebied van de Generaliteit binnen Holland zou mogen worden ingevoerd op ander fust dan dat daar was gemaakt en behoorlijk gemerkt, uitgezonderd voedervaten en toelasten van 4 amen; en tenslotte, dat particulieren, niet-beëdigde wijnkoopers, geen wijnen aan anderen mochten leveren, hetzij in fust of op bottels, met uitzondering van de wijnen uit een sterfhuis of van executie afkomstig.

In hun advies, ter tafel gebracht in de vergadering der Staten van 24 Mei 1787 kwamen Heeren Gecommitteerde Raden in den Hage allereerst tot een beperking van „alle deeze diffuse verzoeken” tot twee hoofdpunten: in de eerste plaats het verbod aan particulieren dezer Provincie om direct van buitenslands Rijn-, Moezel- of andere wijnen in te slaan voor hunne consumptie, tenzij de inslag zóó groot was, dat die gelijkgesteld kon worden met dien van een koopman, factor of zeehandelaar; ten tweede, dat de wijnkoopers aan diezelfde bepaling zouden worden onderworpen, wanneer zij direct van buitenslands eenige wijnen voor hunne negotie wilden inslaan.

Met betrekking tot het eerste punt merkte men op, dat het sinds onheuglijke tijden aan particulieren dezer provincie vrijgestaan had, de wijnen voor eigen consumptie van buitenslands in te voeren en in te slaan onder geen andere verplichting dan het betalen van 's Lands impost; zoodat men niet kon inzien, hoe het mogelijk zou zijn deze vrijheid op de door HH. wijnkoopers aangegeven wijze aan banden te leggen. Bovendien twijfelde men eraan, of met het toestaan

van hun verzoek het beoogde doel kon worden bereikt, aangezien in een land van negotie gelijk het onze den vreemdelingen niet kon worden ontnomen het recht, de ingezetenen door hun commissionairs te doen bedienen, om dit dan toe te kennen aan een of meer leden van wijnkoopers- of kuipersgilden, teneinde hen tegen behoorlijke provisie of courtage te qualificeeren, de wijnen in commissie te ontvangen en vervolgens voor eigen rekening aan die en gene te distribueeren.

Ook vond men, dat de supplianten ten onrechte dezen commissiehandel bestempelden met den naam van „een nieuw uitgevonden kunstje, om de te maaken voorzieningen te eludeeren”, aangezien hij zoo oud was als de wijnnegotie zelf. En wilde men consequent zijn, dan moest deze handel ook in de andere provinciën alsmede binnen de palen van de Generaliteit worden geweerd.

Bovendien zou deze commissiehandel niet eens beantwoorden aan de bedoeling van supplianten, zoolang zij zelf den ingezetenen toestonden wijn in te slaan in de door henzelf aangegeven quantiteiten. Immers men behoefde slechts compagnieschappen aan te gaan, om de ontvangen hoeveelheden onder elkander te verdeelen, mits alleen daarbij 's Lands gerechtigheid niet werd verkort.

Tot nu toe had men de zaak slechts bekeken door den belangenbril der ingezetenen, weshalve men het noodig oordeelde haar ook eens onder de loupe van 's Lands interest te leggen, m.a.w. na te gaan, „of hetzelve geaccordeert worden, aan het interest van den Lande mede wel beantwoorden zal”. En dan kregen Heeren Wijnkoopers uit dien hoek een harde noot te kraken. Men merkte n.l. op, dat wanneer leverantie van wijnen door tusschenpersonen aan particulieren plaatsvond, de betaling van den impost direct bij den eersten inslag geschiedde, zonder dat de belaste goederen eerst diverse handen moesten passeeren. Waaruit terstond kon worden geconcludeerd, dat hierdoor de impost „vrij meer in zekerheid is gesteld dan wanneer die wijnen eerst onder vrijen inslag moeten komen in handen van de wijnkoopers”, en zij eerst na ontvangst door particulieren zou worden voldaan; „bekend zijnde, dat alsdan de meeste fraudes en slujkerijen door tusschenkomste van zommige wijnkoopers ge-

pleegt worden". Summa summarum: naar het oordeel van Gecommitteerden moest dit verzoek zuiver worden toegeschreven aan baatzucht van sommige wijnkoopers.

Wat het tweede punt betreft: men oordeelde, dat wanneer dit werd toegestaan, het ten hoogste van beteekenis zou zijn voor enkele voorname wijnkoopers, „om langs dien weg monopolisten van den wijnhandel te worden" en wel voornamelijk van Rijn- en Moezelwijnen, aangezien het van algemeene bekendheid was, dat een groot getal wijnkoopers niet zoo goed bij kas was om een zoo groote hoeveelheid tegelijk op te doen, met dat gevolg, „dat deezen onder hunne meer vermogende gildebroeders zouden moeten zugten en met der tijd geheel buiten affaires geraaken".

Met betrekking tot het uitzonderen van de fijne wijnen van dit verbod vroeg men zich in de eerste plaats af, welke wijnen daaronder moesten worden gerekend; en zoo dit was vastgesteld, hoe men dan zou kunnen constateeren, of zekere fusten, flesschen of vaatwerk al dan niet fijne wijnen bevatten. Zou men ze mogen openen of zouden daartoe speciale ambtenaren met alle rompslomp en onkosten vandien moeten worden aangesteld?

Een eventueel verbod van invoer van Rijn- en Moezelwijnen uit de naburige provinciën en het ressort van de Generaliteit in ander fust dan aldaar gemaakt en gemerkt, kon al evenmin op eenige kans van medewerking van hoogerhand rekenen. Men wees er o.a. op, dat dit rechtstreeks zou indruischen tegen de belangen van de andere supplianten, de kuipers, die door het vervaardigen van fust in andere provinciën zeer zeker niet bevoordeeld konden worden. Bovendien mocht het verbod dan wel den invoer van vreemd vaatwerk belemmeren, het kon niet verhinderen, dat door particulieren vreemde wijnen via commissionnairs werden geïmporteerd, daar dezen in zulk geval niets anders te doen hadden dan de wijnen over te tappen in vaatwerk, gemaakt en gemerkt in de provincie zelf. Daarbij kwam nog, dat de merken van het vaatwerk niet alleen in alle provinciën, maar ook in alle steden verschillend waren, „geheel willekeurig en afhankelijk van de souverainen dier provinciën en van de bijzondere magistraten van de steeden en plaatsen, alwaar

dat vaatwerk gemaakt word", zoodat het vrijwel onmogelijk was daarop „goede en efficacieuse recherche" te doen.

Met een beroep op de mogelijkheid van commercieele tractaten met vreemde mogendheden, welke met de verzoeken der supplianten niet zouden kunnen strooken, alsmede van klachten van buitenlanders aan hun souvereinen over belemmering van hun vrijen handel met particulieren dezer provincie, voor het geval aan de wenschen der wijnkoopers gehoor gegeven werd, besloten Heeren Gecommitteerde Raden Haere Ed. Groot Mogenden de Staten van Holland en Westfriesland te adviseeren daarop afwijzend te beschikken.

Van een definitief besluit terzake lezen we niets meer; doch een en ander wijst er wel op, dat het wijnkoopersbedrijf z'n besten tijd wel had gehad.

In een vergadering dd. 19 Augustus 1795 werd nog even op deze zaak teruggekomen; doch weldra geraakte zij geheel in het vergeetboek.

In hun bijeenkomst van den 19den October 1798 legden Hoofdlieden van het Wijnkoopersgilde over het hun namens de Municipaliteit overhandigde extract uit de resolutiën, betrekking hebbend op het opheffen der gilden, waarbij o.a. besloten werd, de hoofdlieden te handhaven onder den titel van „Provisioneele Commissarissen", belast met de afwikkeling der loopende zaken.

Na de definitieve ontbinding van het gilde in den aanvang der 19de eeuw werden de renten der fondsen tot het respectabel totaal van f 50.000,- aangewend ten bate van vroegere gildebroeders en hun weduwen en weezen, voorzoover zij in nooddriftige omstandigheden verkeerden.

RECTIFICATIE. In het eerste gedeelte van deze bijdrage (Rotterdamsch Jaarboekje 1941, blz. 82, regel 17 van onder) is een topographische fout ingeslopen. Als standplaats van de Stadskraan wordt daar de omgeving van de Vischsteeg genoemd. Bedoeld is evenwel: tegenover de Vischmarkt op den oosthoek van de Blaak, bij de Gapersbrug. (Zie ook Moquette & Droogendijk, „Rotterdamsche Straatnamen" onder „Zeevischmarkt".)